

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש

פרשת ויחי

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,

נא לשלוח בקשות למייל

pnineeh@gmail.com

לכח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני תייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה:

אור החיים ויחי יעקב. טעם קריאת שמו יעקב אחר אשר אמר אליו ה' (ל"ה י') לא יקרא וגו'. לא יעקב יאמר עוד שמך, כבר כתבתי בפרשת וישלח בפירוש פסוק לא יקרא וגו', כי לצד שם נפשו הקבועה בו אשר שמה יעקב כידוע מדבריהם (ברכות ז:) שפירשו בפסוק (תהלים מז) אשר שם שמות בארץ, ולצד שעודנה באיבו לזה לא יעקר שמה וב' שמות יקראו לו:

אלא שיש לנו לחקור זאת במה יבחר ה' לזמנים יקרא לו יעקב ולזמנים ישראל, הן אמת כי בעדת ישראל מצינו שישתנה להם השם כפי מעשיהם כשעושים רצונו של מקום בשם ישראל יכנה אותם ולהפך יקרא שם יעקב וכן הוא רמוז בדבריהם, (זהר בלק די:) וטעם זה לא יוצדק ביעקב כי ישר פעלו בתמידות:

אכן להיות שענף המושכל אשר נתעצם יעקב להשיגו שבאמצעותו בשם ישראל יתכנה הוא בחינת קדושה עליונה ותמצא כי המין המאושר ההוא ימאס לבחינת הדאגה והעצבון והשפלות כי ממקום השמחה והמנוחה והגדולה באה, והיה לאות בין עיניך יום שבת למנוחה אשר ציוה ה' את בני ישראל והוא לטעם נשמה יתירה ולצד שממקום עליון באה, יצו ה' להרחיק היגון והכעס ולקרא לשבת עונג, והן הדברים עצמם נאמרים ביעקב בהשגתו שם עליון השם יגיד כי צוה ה' אתו את הנשמה העליונה בעלת שם זה של ישראל ומשכנה בו הוא כל זמן שאין שם עצבון וענף הנגדי קצת לשמחה ולשלימות הקדושה והטהרה, ובהעדר כן וינפש יוצאה ממנו כיציאת נשמה יתירה של יום שבת ובאותו זמן לא יקרא לו ישראל, כי בעלת השם הלכה לה ואינה אז ויקרא שמו יעקב, ותשוב עוד הנשמה ההיא באמצעות הכנת והצעת המוכן כהשבת נשמה יתירה בכל שבת ושבת באמצעות הכנת יום המקודש. ובה תלך לבטח להשכיל טעם בכל מקום אשר בשם יעקב יתכנה הוא לסיבה אשר יארע שם דבר מבחינת העצב והיגון, וארשום לך קצת מהמקומות להאיר לך וזה יצא ראשונה. תחלת דבר טוב ה' בפ' וישלח אמר אליו שמך יעקב פירוש אז יהיה שמו יעקב לצד שהיה אז באבילות אמו כמאמרם ז"ל (ב"ד פ' פ"ב) שאמרו כי אומרו ויברך אותו יכוין על ברכת אבליים ולצד זה יקרא שמו יעקב, ולזה תמצא שבכל אותו פרשה קרא ה' שמו יעקב, וגם בזמן מיתת רחל נקרא שמו יעקב דכתיב (ל"ה כ') ויצב יעקב מצבה על קבורתה, ואחר ששלמו ימי העצב קרא ה' שמו ישראל דכתיב (שם כ"א) ויסע ישראל, בשכון ישראל, והגם שאמר שם ויהיו בני יעקב, יש לך לדעת כי כשהיו הבנים במדריגה פחותה לצד מעשיהם הגם שהאב יתכנה בשם ישראל הם יתכנו בשם יעקב, ובמה שלפנינו לצד מעשה שהיה שעשה ראובן קרא להם שם בני יעקב ומה שאמר עוד שם (כ"ז) ויבא יעקב אל יצחק אביו לצד שהיה לפני יצחק אביו לא נהג בו הכתוב השררה והגדולה הנרמזת בשם ישראל, וכן תמצא שאמרו במדרש תהלים ילקוט סי' תתע"ה וז"ל אילו היה אברהם קיים היאך היה יצחק מנהיג שררה וכן כל האבות והצדיקים וכו' עד כאן. הנך רואה כי תסתלק השררה לפני אביו ולטעם זה קרא שמו יעקב, וכן מה שקרא לו שם יעקב בפרשת וישב יודיע הכתוב כי כל זמן שהיה יעקב אז בארץ כנען היה ביגון ואנחה ובמדריגת שם יעקב זולתי בזמנים מועטים אשר רשם הכתוב בהם שם ישראל כאמרו (ל"ז ג') וישראל אהב וגו' אז היה שמח והוכן בלי עצב לקרות לו שם ישראל. ותמצא כי משנמכר יוסף לא נקרא שמו ישראל זולת שלשה פעמים (מ"ג ו') ויאמר ישראל למה הרעותם וגו', ויאמר יהודה אל ישראל אביו, (שם ח') ויאמר אליהם ישראל אביהם, (שם י"א) וצריכין להדרש כי דבר אליהם דרך שררה לצד ההכרח שראה שלא חשו לצער ונשתרר עליהם ורמז כי לא ימחול להם לצד שהוא אביהם, גם שיקבלו דבריו. ומעת התבשרו ביוסף ותחי רוח יעקב (מ"ה כ"ז) ונחה עליו רוח ה' ותיכף אמר הכתוב ויאמר ישראל, (שם כ"ח) ויסע ישראל, ויאמר אליהם לישראל, (מ"ו) עד שנתבשר בגלות וקבל עליו השבר חזר ליקרא יעקב זולת בעת אשר נגלה אליו יוסף לרוב השמחה הגדולה כינה ה' אותו בשם ישראל דכתיב (שם כ"ט) ויעל לקראת ישראל אביו, ויאמר ישראל אמותה הפעם, (שם ל') ומשם ואילך לא נקרא עוד שם ישראל כל ימי היותו בארץ מצרים עד יום שהגיע עת לכתו לעולמו. ומה שאמר (מ"ז)

וישב ישראל בארץ מצרים יכוין אל כללות בניו שיתיחם אליהם שם ישראל כשיהיו בדרך יושר, וגדול כח הבנים מכח אביהם כי הבנים כל אשר יטיבו דרכם יקרא להם שם ישראל להיותם רבים מה שאין כן יעקב ידקדק בקריאת שמו לרמוז בקריאתו זמן מצבו, ולא נקרא בשם ישראל כל זמן היותו בארץ מצרים עד עת שקרבו ימיו למות אז נקרא שמו ישראל לצד תוסף רוחם, והוא סוד הגדלת נפש אדם בעת מיתתו, (זהר ח"א ריח): לזה אמר ויקרבו ימי ישראל, וישתחו ישראל. וכלך לדרך זה להשכיל בכל מקום אשר יקרא לו שם הוא שמו לסיבה אשר תשכיל שמה. ועיין בדברי הזהר (שם ריא): ותמצא סעד לדברינו. וכל זה הוא דרך פשוט, ויש דברים בגו כפי רוחניות הדברים והמשכיל יבין:

יחי יעקב בארץ מצרים וגו'. צריך לדעת למה הוצרך לומר מה שחיה בארץ מצרים. ועוד קשה לא היה צריך לומר אלא ויהי ימי יעקב וגו' קמ"ז וגו' ואני יודע לפי החשבון כי שבע עשרה שנה חיה בארץ מצרים למה שקדם בהודעה בפרשת ויגש דכתיב (ט') שני מגורי שלשים ומאת שנה. עוד למה הוצרך לומר **שני חייו** ולא הספיק לומר ויהי ימי יעקב. ואולי כי לצד שכל ימי יעקב לא נח ולא שקט כי משנולד נולד שטנו ועדיין לא שקעה שמשו עמד לבן ואלה מוסיף לרע לו, ואחריו הוקם על צערה של דינה, ועוד לו ויבא רוגז אבידת יוסף, הוא שאמר הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה אלו היו חייו ולא קודם, וסמך לזה אומרו **ויהי ימי יעקב שני חייו** לרמוז שהן הנה היו ימיו שהיה לו בהם חיות, והוא אומרו ויהי ימי יעקב פירוש אותם י"ז שנה שני חייו פי' שהי' לו בהם חיים. ונמשכת ימי יעקב עם מה שלמטה ממנה ימי יעקב וגו' שבע וגו':

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (תדא"ר פ"ה) כל מי שסוף ימיו בטובה כאלו כל ימיו בטובה, והוא טעם (איוב ח') והיה ראשיתך וגו' ואחריתך ישגה מאוד גם אומרו (קהלת ז') טוב אחרית דבר וגו', והוא אומרו **ויהי יעקב חיים** של שלוח בארץ מצרים בזה היה בעיניו שהיו ימי יעקב שני חייו פי' שנים של חיים כל ימיו שהם ז' שנים וגו'. וטעם אומרו **ויהי** לשון צער יכוין לומר שהגם שהיו ימיו בצער אף על פי כן חזרו בעיניו להיות כולם של חיים:

ויש לנו לחקור זאת למה שינה הכתוב סדר מספר שנותיו של יעקב מסדר הלקוח במספר שני הצדיקים שמקדים מספר גדול למספר קטן באברהם כתיב (כ"ה ז') מאת שנה ושבעים שנה וגו', ביצחק כתיב (ל"ה כ"ח) מאת שנה ושמונים שנה, בשרה כתיב (כ"ג א') מאה שנה ועשרים וגו'. ואולי כי הקדים מנין המועט שהוא האחרון שבו היה בשלוח וחיים טובים:

עוד יכוין הכתוב באופן אחר כי ימים שהיה יעקב לבו נכון ומאוויו שלמים בכל חייו הם ימים שבע וארבעים שנה, והטעם הוא כאומרם ז"ל כי את רחל אהב והיא בת זוגו אשר בחר יעקב בה ובבניה אשר תוליד כאומרו (ל"ז ג') אהב את יוסף מכל וגו', ויש בזה גם כן סוד עתיק, והיה לך לאות כי כל זמן שלא היה יוסף וישם שק על מתניו, ולכשתצרף מנין הימים שהיה בחברת רחל גם שנים שהיה יוסף עמו תמצא מ"א שנים, כי עשרים שנה עשה בבית לבן צא מהם שבע עד שנשא רחל נשאר י"ג ובהם נבלעו משני יוסף שש שנים כי כשנולד התחיל יעקב לעבוד בצאנו של לבן דכתיב (ל"א מ"א) ושש שנים בצאנך וכשמכרהו היה בן י"ז שנה צא מהם ו' נשאר י"א וי"ג הרי כ"ד, וי"ז במצרים הרי מ"א, ושש שנים שהיה יעקב בפעוטות שהם ימים שהלב שמח וריקים מיגון הרי מ"ז, והוא אומרו **ויהי ימי יעקב שני חייו** שהיו לו חיים שבע שנים וארבעים, ולזה בחר להקדים פרט המועט להודיע זה:

וטעם אומרו **ויהי** לדרך זה, יכוין להודיע כי לא השלים יעקב אבינו כל ימי חייו החרוצים, והוא

מאמרם ז"ל (ב"ר פ' ע"ד) כי לצד שאמר לא יחיה והכרית חיי רחל נחסרו לו ימיו ממנין שני יצחק שהיו ק"פ ל"ג שנה כמנין יחיה, לזה רמזה התורה צער חסרון שני הצדיק בתיבת ויהי:

ונשאר לתת טעם הכתוב למה ימנה חשבון שני יעקב קודם שהגיע זמנו ליפטר כי הנך רואה כי אחר שמנה הכתוב ויהי ימי יעקב אמר אחריו מעשה השבעת יוסף ואחר כך אמר ויהי אחר הדברים ויאמר ליוסף וגו' ומן הראוי לא היה להזכיר סכום ימיו עד יום מותו, ואולי כי נתכוין להודיע דבר שממנו הרגיש יעקב שקרבו ימיו למות שמצד זה קרא לבנו ליוסף וגו' ואמר ויהי ימי יעקב שני חייו וגו' פירוש לצד מה שקדם אליו מידיעת חיי יצחק שהיו ק"פ שנה גם שהרגיש הצדיק בשגגתו אשר שגג בקללה לא יחיה וידע בענשו כי האבות נביאים היו ורוח הקודש לובשתם ולזה כשעשה חשבון שני אביו והוציא מהם ל"ג חש לביאת יומו שקרב ויקרא לבנו וגו':

ובדרך רמז יתבאר הכתוב למה שהודיע אלהים בבחינת יוסף כי הוא המשביר והוא שזן והחיה עם רב כמאמרו (נ' כ') להחיות עם רב, ובחינה זו תשלול היותה בעלת חוב לזולתה בבחינת ההשפעה לה, ולד שיעקב זן ופרנס את יוסף י"ז שנה דכתיב (ל"ז ב') בן י"ז וגו' לזה שילם הבחינה הלז והשפיע הוא ליעקב במדת תשלומי כפל כמה מדות מרובות י"ז שנה והוא שרמז **ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה**, וזולת זה אפשר שהיו שלמים ימיו קודם לכן אלא לשלם יוסף טובת חסד שקבל ממנו ולזה טובי"ם השנים מהאחד כי כל אחד הטיב מספר טו"ב שנים ונכון לשלם זה לזה. ותמצא שאמרו ז"ל (זהר וישה קפב.) כי יוסף הוא בבחינת וא"ו מילוי וא"ו כידוע לידועי נסתרות לה' אלהינו: (אור החיים)

לכט ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים:

אור החיים ויקרבו ימי וגו'. כבר כתבתי בסמוך מנין ידע, ורמב"ן כתב שידע מהרגשת אפיסת כוחותיו. ואין דבריו ז"ל נראים כי כמה ימים יחיה אדם אחר שיתחיל להחלש:

עוד יש לומר כי הרגיש מהדברים אשר יארעו לאדם קודם מותו על דרך אומרם ז"ל בספר הזהר (ח"א ריז:) כי שלשים יום קודם מותו מעבירין ממנו הצלם ומעשה הובא שם שראה רשב"י ר' יצחק שעבר צלמו ממנו, והגם כי ידיעה זו מושללת מבני אדם הצדיקים מרגישים ויודעים כל דבר רוחני. עוד יתבאר הענין בדקדוק עוד אומרו **ויקרבו ימי** וכי בימים שייך לומר לשון קריבה:

אכן כוונת הכתוב הוא על פי מה שכתב איש אלהים קדוש ה"ה הר"י לוריא זצוק"ל ומצאת כי תדרשנו במ' קהלת יעקב ז"ל ואמנם ידעת מהתחלקות הנשמות לכמה ניצוצות ובכל גלגול וגלגול באים קצת מהם וכפי מספר הניצוצות של הצלם כך מספר ימי חייו והימים שעושה בהם המצות נתקן ניצוץ אחד של הצלם ההוא כנגד היום ההוא והיום שאין עושה בו מצוה נשאר פגום ניצוץ ההוא של הצלם ההוא כנגד היום ההוא וכן על זה הדרך וכו' ע"כ. ומה מאד האירה הקדמה זו עיני משכיל בכמה פרטי החקירות. האחד האירה עינינו בסוד השינה כי היא לעלות ניצוץ שכנגד היום ההוא והוא סוד אומרם כי השינה אל' מס' מהמיתה (ברכות נז:) ואין יציאת הניצוץ בהחלט מוכרת מהנשמה אלא שנפרד מהכל ועודנו נסרך ונסבך בנפש, וזה מחסד אל שכל ניצוץ שזכה ביומו הנה הוא רחוק מההפסד הגם שירשיע אדם אחריו וניצוץ אשר יעלה פגום הנה הוא יכול ליתקן על ידי תשובה ישוב הניצוץ ויתקן גם זה מחסדי המתחסד הוא אלהינו יתעלה שמו, גם האיר למול עינינו תשובת תרעומת גם בני אדם גם בני

איש מה זאת עשה לנו אלקים מה נשתנו דורותינו מדורות הראשונים אשר שבעו חיים תשע מאות שנה ושלישים לאדם וכן בניו ובני בניו שמנה מאות ושבע מאות, ואנחנו המפליא בחיים לא יגיע למאה שנה, ועל פי ההקדמה הלז נחה דעת כל אדם, והמשל בזה למלך שחלק אבנים טובות הבאים מהמחצב לאומנים לתקנם בתכלית היופי וההכנה ולעשות להם משבצות זהב כדרך סגולות המלכים וגזר אומר כי האיש הזריז והמשתדל לעשות התיקון בכל ההשתדלות ובכל התיקון והיופי כאשר צוה המלך והיו לו האבנים הטובות לו לחלקו ונחלתו להשתעשע ולהתנאות בהם ונתן האבנים במספר הרבה מאוד לכל איש ואיש לא נתן שלש מאות אלף ולא שלש מאות וחמשים אלף הן חסר הן יתר וקבע להם הזמן אשר יספיק למלאכה יום אחד לכל אבן ואבן ובמלאכת הימים ישלח המלך לקחת האבנים הטובות. ויהי כי שלמו ימי המלאכה פקד המלך אומניו העושים במלאכת האבנים והנה יחד אוספו והמציאו לפני המלך פקדונו ולא די שלא עשו בהם מלאכת התיקון והיופי אלא עוד להם קלקלו אותם ולכלכו אותם והחזירו כשהם מקולקלים וכעס המלך על הדבר והצית אש בכל העבדים ההמה ואת בניהם הקים תחתם ויראם את אשר פרץ באבותם פרץ עז"ה ויצום ויאזרם לבל עשות כמעשה אבות, וימלך לבלתי הרבות להם המלאכה והקיל מעליהם הדבר ויתן להם שלשים אלף עד ארבעים אלף וזה היה לבחירת ההטבה לעבדיו אולי יוכלו הכין גם לצד אמצעות היות פקודת המלך קרובה יתנו לב:

הן הנה הדברים הנאמרים במלך ישראל אלהי עולם ברוך הוא אשר חלק אבנים טובות הם הנשמות הנקראים אבנים יקרות, והוא סוד אומרו (מ"ט כ"ד) משם רועה אבן ישראל שבאמצעות הכלים וההכנה אשר הכין בידינו היא התורה ומצותיו יתברך להאיר אותם ולעשותם בתיקון אשר יאות עשות, על דרך אומרם ז"ל (זהר ח"א פב) כי באמצעות התעצמות האדם בעשות טוב וריחוק הרע על פי התורה יעשה לנשמתו מעלה עליונה ויאיר אורה מאור תורה ויכין לה כסא והוא בחינת המשבצות אשר כתבנו במשל, גם יקנה לה כתר מלכות. ולראשונים התחיל ה' להרבות להם המלאכה ונתן להם נשמות גדולות שבכל אחת יש בה חלקים רבים, והגביל לכל חלק מלאכתו יום א'. והוא סוד (שמות ט"ז ד') דבר יום ביומו כי הענף יקרא יום ונתן להם ימים רבים כנגד חלקים אשר בנפשותם, לאדם נתן יותר משלש מאות אלף חלקים שהם מספר ימיו תתק"ל וכשיעור זה הן חסר הן יתר לדורות ההמה, וכשקלקלו ופרץ ה' בהם פרץ ואת בניהם הקים תחתם נח ובניו משם והלאה הקיל ה' מתת רוב הטורח ההוא כדי שתהיה הפקידה קרובה ויתחלחלו האנשים מעת הפקידה, וכשראה כי לא יכלו לעמוד היה מחסר והולך להקל, והן היום בעונותינו ימי שנותינו בהם ע' שנה שהם בקירוב חמשה ועשרים אלף יום ורבים מבני עמינו לא עמדו בעבודה קלה כזו:

גם בזה הרוחנו מה שאנו רואים כי כשיזקין האדם תתמעט הבנתו ואפילו איש חכם לא יוכל לצאת ולבא במלחמתה של תורה ויתמעטו הרגשותיו הגם שאמרו ז"ל (סוף קנים) זקני תורה דעתם מתיישבת עליהם, דקדקו לומר מתיישבת לשלול דעתם של זקני עם הארץ שמתטרפת ולעולם כח השכלי והתבוני יאפס. ולפי ההקדמה האיר ה' עין בדבר זה כי לצד שנסתלקו כל חלקי הנפש אין כח במועט הנשאר לעשות כשיעור הכל גם לא תעמיד הגוף ויכבד קצתו על קצתו לצד מיעוט המניק והזן שהיא הנפש וישוב כדעת קטן:

גם בהקדמה זו הרוחנו כוונת מאמר רז"ל (ב"ר פ' ס"ב) שאמרו מה בין מיתת זקנים למיתת נערים מיתת זקנים וכו' יפה לנר ויפה לפתילה וכו' עד כאן, המשילו מיתת הזקן לנר וכשם שהנר הולך ומתמעט גם הזקן כבר הלכו להם חלקי הנפש וחלק האחרון שנשאר בו ביציאתו יהיה נדמה לו כאדם הישן שלא ירגיש ביציאת החלק ממנו והבן:

גם בזה הרוחנו פירוש מה שאמר הכתוב (תהלים ק"ד) תוסף רוחם יגועון שאין כוונת הכתוב ידועה, גם לא אמר תוסף ברוחם, וכפי ההקדמה יאיר אור הכתוב כאור השמש שיתכוון לומר כי כשיגיע קץ האדם פקודת נפשו יתוספו בו כל חלקי הנפש שנדו והלכו מידי לילה ולילה, והוא אומרו תוסף רוחם פירוש הרוח עצמה שלהם, וכבר אמרנו שהגם שהולכת אינה נעקרת בהחלט אלא הרי היא כיציאת הנשמה בלילה בעת שינה שמאיר אורה בגוף למטה והיא

למעלה וזה לך האות בהעיר אדם את הישן ירגיש חלק המתעורר וירגיש גם חלק אשר עלה והבן:

גם הרוחנו דעת כי אותם חלקי הנשמה נקראים ימים:

ובזה האיר משמעות הכתוב שבאנו עליו שאמר **ויקרבו ימי ישראל למות** פירוש חלקי הנשמה שעלו ממנו דבר יום ביומו הן עתה קרבו כמאמר הכתוב תוסף רוחם והוא אומר למות, והרגיש יעקב אבינו בתוספת המרובה כי באו ימי השילום ויקרא לבנו ליוסף וגו':

ויקרא לבנו ליוסף וגו'. טעם שלא קרא אלא ליוסף, יש טעם פשוט בדבר לפי שיש בידו יכולת. אלא צריך לדעת טעם אומר **לבנו** ולא הספיק לומר ליוסף ואין לנו יוסף אחר לטעות. גם הוסיף תיבת למ"ד ליוסף ולא הספיק לומר לבנו יוסף. נראה כי בא הכתוב לתת טעם לקריאה איך יקרא הדיוט למלך והלא מצינו שכבוד מלכות עדיף מכבוד רבו, שנסתפקו במסכת קידושין (לג): בבעיא בנו והוא רבו ואמר שם הש"ס כשרצה לפשוט מימרת ר' יהושע בן לוי שאמר אני איני כדאי לעמוד בפני בני אלא משום כבוד בי נשיאה, וכבר הארכתי בסוגיא זו כיד ה' הטובה עלי בחיבור ב' (ראשון לציון) שחיברתי על יו"ד בסי' ר"מ ס"ז יעש"ד, ועל כל פנים מדברי התלמוד מוכח בפירוש כי גדול חיוב כבוד בי נשיאה על אביו ואפילו לא היה בנו עצמו נשיא אלא חתניה דבי נשיאה, ואם כן איך יעשה יעקב הדבר לשלוח לקרוא למלך לבא אצלו ולזה אמר הכתוב ב' טעמים בדבר, האחד היותו בנו, והב' היותו יוסף, ובא' מהנה לא יספיק לקרותו, אם לא היה בנו הגם שיהיה צדיק וחביב וחובב אותו אין כח ביעקב לעשות כדבר הזה משום כבוד מלך, ואם היה בנו ולא היה צדיק גם כן לא היה קורא אותו, אלא לצד היותו בנו והוא אומר **לבנו** גם להיותו יוסף הידוע בצדקות הידוע בהפלגת אהבת האב לו והוא לאביו לטעם זה הוא ששלח לקרא לו שידע שימחול על כבודו, והגם שאמרו ז"ל (קידושין לב:) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, דוקא מלך ישראל שנמשח ומלך על ישראל אבל מלך כזה במציאות זה יכול למחול על כבודו לעשות רצון אביו, גם במציאות שאין אביו יכול הלך אליו:

אם נא מצאתי חן. אומר **נא** תתפרש לשון בקשה ולשון עתה, לשון בקשה לשלול המציאות חן שאינה לצד מה שקדם אליו מהחיוב ממנו. ולשון עתה נתכוין לרמוז לו כי כבר ידע יעקב כי מצא חן בעיני יוסף וזה לך האות (מ"ז י"ב) ויכלכל יוסף את אביו וגו' ומעתה אם היה אומר אליו יעקב אם מצאתי חן זה יגיד כי לא הוכר אצלו דבר זה שמצא חן בעיניו, לזה אמר עתה פירוש מה שמבקש ממנו מציאות חן הוא על מה שעתה:

או ירצה לצד שהגיע הערב שמשו הרי זה כלה צורך החסד הרגיל עד עתה מיוסף אליו לזה אמר אליו אם עתה עדיין רוצה להתמיד בהנהגת מציאות חן שים וגו':

עוד בדרך רמז נתכוון לרמוז לו להיות שכל החסד שעשה עמו עד עתה היה דן בו ב' צדדין, האחד שעושה לצד שמצא יעקב חן בעיניו לא לתכלית סיבה וזה יהיה מצד האהבה הנכונה ומתיחסת למציאות חן, והב' כי עשה לצד החיוב שהוא מחויב לזון אביו כדרך כל הארץ וחרפה הוא לו להטיל אביו ואחיו על הזולת ולראותם חסרי לחם ומזון, לזה אמר אליו כי הדבר שהוא בספק מה היתה כוונתו יתברר הספק במה ששואל ממנו עתה אם עתה יעשה לו חפצו ורצונו נודע הדבר למפרע כי מה שעשה עמו מהטובות הוא לצד שמצא חן בעיניו באהבה ורצון הלב כי דבר ששואל ממנו הפעם הזאת אינו דבר שיצטרך לעשותו זולת אם אהבתו נכונה ושלימה ויחפוץ להטיבו וזה הוא גילוי על העבר כי מצאתי חן בעיניך ואם לאו יתברר הדבר כי טעם החסד העובר הוא לצד הב' שכתבנו ובה ידוייק אומר **מצאתי** לשון

עבר:

שים נא. תתפרש לשון זמן ולשון בקשה, לשון בקשה, מלבד מה שאמר לשון בקשה בסמוך על המעשה חזר לומר בקשה פעם ב' כי מלבד שיסכים על החסד ויאמר לו לעשות כן עוד מפייסו להשבע לו על החסד לקיימו, ותתפרש לשון עתה שנתכוון לשלול ממנו תשובת עוד היום שבו יעשה דבר זה כי לא היה זמן המות כמו שתמצא שאמר אחר זה ויהי אחרי הדברים האלה וגו' הא למדת שלא היה אז בפרק הנסיעה לזה אמר אליו שים עתה מבלי טענת עד עת בוא דבר מלך שלטון, גם חש יעקב למסירת מודעה על הדבר ויקדים שבועה לבטל שבועה זו וישבע לו שבועה שאין בה סמיכות דעת, ומה גם לדבריהם ז"ל שאמרו (תנחומא) שאמר לו יעקב אם לא ישבע לו הרי הוא מת מדאגה ורמוזה באומרו ושכבתי עם וגו' אם כן יוסף לצד הכרח הדברים ישבע אחר שיקדים שבועה לשבועתו, לזה אמר אליו **שים נא** פירוש עתה תכף ומיד ומנע ממנו הזמן שבו ימסר מודעה לבטל שבועה זו:

ועשית עמדי חסד ואמת. אמר **ועשית** בתוספת וא"ו, לצד שקדם בקשת מעשה השבועה אמר **ועשית** בתוספת וא"ו. ואומרו **חסד ואמת**, רז"ל אמרו (ב"ר פ' צ"ו) כי חסד העשוי עם המתים קרוי חסד של אמת. וקשה לי הלא מצינו לו ליעקב ששילם לו חסד זה שנאמר (מ"ח כ"ב) ואני נתתי לך שכם אחד וגו' ופירש"י אתה טורח בשביל קבורתי ואני נתתי וגו', גם מאומרו נתתי לשון עבר יגיד כי הודיעו הדבר בשעת מעשה כשקבל עליו הטורח, והגם שלא נאמר כן, יעקב מיהא היה בדעתו להטיבו שכר טורחו ולא היה לו לומר ואמת:

ואולי כי נתכוון כי יוסף יעשה הדבר כדרך זה:

ועשית עמדי חסד ואמת. אמר **ועשית** בתוספת ו', לצד שקדם בקשת מעשה השבועה אמר **ועשית** בתוספת ו'. ואומרו **חסד ואמת**, רז"ל אמרו (ב"ר פ' צ"ו) כי חסד העשוי עם המתים קרוי חסד של אמת. וקשה לי הלא מצינו לו ליעקב ששילם לו חסד זה שנאמר (מ"ח כ"ב) ואני נתתי לך שכם אחד וגו' ופירש"י אתה טורח בשביל קבורתי ואני נתתי וגומר, גם מאומרו נתתי לשון עבר יגיד כי הודיעו הדבר בשעת מעשה כשקבל עליו הטורח, והגם שלא נאמר כן, יעקב מיהא היה בדעתו להטיבו שכר טורחו ולא היה לו לומר ואמת:

ואולי כי נתכוון כי יוסף יעשה הדבר בדרך זה:

או אפשר כי בערך המעשה לא יוכר הפרעון שתנתן לו שכם אחד:

או לצד שבקש ממנו ב' דברים האחת שלא יקברנו במצרים וישתדל בהוצאתו מעיר גילולים, והב' שיעלה הוא ויקברוהו בארץ כנען, ואמר חסד של אמת על בחינת העליה מארץ מצרים, והוא שאמר סמוך לאומרו **חסד ואמת אלנא תקברני במצרים** והנה מהראוי לו להקדים השכיבה ואח"כ הקבורה וכאן הקדים להזכיר הקבורה קודם אומרו ושכבתי, אלא הרי זה מראה באצבע כי על פרט זה היא ההשבעה ודבר זה אין לו פרעון לא עתה ולא אחר זמן. ומה שנתן לו שכם אחד הוא על הטורח שיעלה עמו מארץ מצרים לארץ כנען ויקברוהו שם:

עוד יתבאר הכתוב על זה הדרך **ועשית** וגו' פירוש מה שכבר עשית עמדי יהיה של אמת פירוש חסד הגמול, כי מה שנתן לו שכם הוא למה שעתיד לעשות לטרוח בקבורתו לא לתגמול העובר, ובזה ידוייק גם כן תיבת **ועשית** בתוספת וא"ו גם לשון עבר, תוספת וא"ו שיוסיף להטיב עמו במה שיחשוב החסד שכבר עשה שהוא של אמת ולא יקבל הטבה ממנו בעדו ובזה תהיה ההטבה הבאה מושלמת מהמשביע והוא נשבע על דעת חבירו בשביל טובה שעשה לו שאין לו התרה (ר"ן נדרים סה) ונתחכם יעקב לבל יתיר יוסף השבועה אחר

מותו, והגם שלא מצינו שהזכיר יעקב ההטבה של שכם אחד אז, הכתוב גילה במקום אחר שהזכירה לו כבר דכתיב נתתי לך ומן הסתם מקום זכרונה הוא כשאמר לו השבעה לי לחזק השבועה לבל יתיר נתן לו שכם אחד, וזולת זה במה יסמוך דעתו של יעקב בשבועה זו כיון שיכול להתיר אחר כך וכמו שהארכנו בפרט זה בפרשת תולדות (כ"ו כ"ו) בשבועת יצחק לאבימלך. ומה שאמרו ז"ל (סוטה לו:) שאמר יוסף לפרעה אם אני מתיר שבועת אבי אתיר גם כן שבועתך אין סתירה מזה, או לצד שלדבריו של פרעה השיבו, או גם שבועתו לפרעה היתה בשביל טובה שעשה לו שאין טובה כמותה גדולה וכבוד ועושר:

אל נא תקברני וגו'. פירוש אל נא לשון זמן שאפילו לפי שעה לא יקברוהו על סמך שישתדל אחר כך להעלותו אלא תיכף ומיד יעלה, והוא אומר בסמוך **ושכבתי וגו' ונשאתני וגו'.** וטעם הקדמת אל נא תקברני במצרים לאומרם ושכבתי פירשתי בפסוק ועשית עמדי וגו' לא' מהדרכים שישבתי הכתוב. ולשאר הדרכים יתבאר לפי מה שקדם לנו (זהר וישב קפ"ב) כי יעקב ויוסף היו בחינת נפש אחת והוא סוד וא"ו מליאה שיש לה ב' ווי"ן ולא יתפרדו, ואשר על כן חש יעקב שאחר שיאסף לא יתרצה יוסף להפרד ממנו גם במותו, ומה גם לדבריהם ז"ל (תענית ה:) שאמרו יעקב אבינו לא מת והוא בחיים, לזה שלל דבר זה מדעתו והודיעו כי כשישכב פירוש כשיפטר הנה הוא נפרד בהכרח ממנו ויסמך עם אבותיו ולזה ונשאתני וגו' וקברתני וגו': (אור החיים)

לז' וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתִי וְנִשְׂאֲתָנִי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרָתִנִּי בְּקִבְרָתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אַעֲשֶׂה כְּדִבְרֶיךָ:

אור החיים ויאמר אנכי אעשה וגו'. צריך לדעת למה הוצרך לומר לו כן והיה לו לעשות המעשה בפועל וזאת היא תשובתו, וכמו שמצינו גם כן לאליעזר עבד אברהם כשאמר לו אברהם (כ"ד ב') שים נא ירך וגו' התשובה היתה וישם העבד את ידו וגו':

אכן הכונה היא שאמר לו תשובה שאינו צריך לישיב לו והנה הוא מוכן לעשות כדבריו:

או ירצה שכפי הדין הוא מחוייב לעשות כדבריו או לצד שהוא בנו והוא אומר **אנכי אעשה**, או לצד שהוא מצוה מחמת מיתה (חו"מ רנב) והוא אומר **כדבריך** ואינו צריך שבועה, ובזה הודיע יוסף ע"ה צדקתו כי חפץ חסד הוא לעשות דבר מצוה מרצונו הפשוט: (אור החיים)

ללא' וַיֹּאמֶר הַשְּׁבַעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמֶּטֶה:

אור החיים ויאמר השבעה לי. הוצרך לומר לו פעם ב' השבעה ולא הספיק במה שענהו לעשות כדבריו, לפי מה שפירשנו בפסוק אנכי אעשה וגו'. יבא על נכון כי משיבו למה שאמר שאינו צריך שבועה כי מצדיק הוא דבריו אלא לעשות רצונו הוא מבקש ממנו לישיב, והוא אומר **השבעה לי** פירוש להפיס דעתי, או לטעם הכמוס עמי, והכוונה חושש לזולת שיהיה מונע אותו, וכמו שכן היה שאמר לו פרעה שיתיר שבועתו כאומרם ז"ל, (סוטה לד:) ולזה תקף נשבע לו:

או יאמר **השבועה לי** לדעתי כדי שלא יבטל השבועה בלבו ועיקר השבועה בלב, ועשה יעקב כן לבטחון לכל צדדי הספק שיהיו בדבר: (אור החיים)

א וְיְהִי אֶחָד הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרַיִם:

אור החיים שני בניו עמו את וגו'. טעם שלא הספיק באומרו שני בניו ואני יודע כי הם מנשה ואפרים, או לומר מנשה ואפרים ואני יודע כי הם בניו הרשומים בפרשת מקץ, גם הפסיק בין הזכרת הבנים והודעת שמם בתיבת עמו, גם אומרו את ב' פעמים. אולי כי יודיע הכתוב טעם יוסף בלקיחתם שהיתה לקחת כל אחד ברכתו בפני עצמו מלבד מה שיגיע אותם בברכת אביהם, והוא אומרו **את שני בניו עמו** זה מה שנוגע לחלק שיהיה נוגע להם בברכתו, גם את מנשה שיבורך בפני עצמו, ואת אפרים וגו'.

או ירצה כי ראויים הם לברכה מב' צדדין לצד שהם בניו ולצד שכל אחד מהם ראוי לברכה מצד עצמו, ולזה אמר **בניו עמו** גם לצד היותם מנשה ואפרים צדיקים, ואמר עמו להפסיק שלא תבין שמפרש מי הם הבנים, ואמר את ואת לומר שכל א' חשוב בפני עצמו: (אור החיים)

ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלַיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל הַמֶּטֶה: **ג** וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נְרָאָה אֵלַי בְּלוֹז בְּאָרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: **ד** וַיֹּאמֶר אֵלַי הַנְּנִי מִפְּרֶךְ הַרְבִּיתְךָ וּנְתִיתֶךָ לְקֹהֵל עַמִּים וּנְתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיךָ אַחֲזֵת עוֹלָם:

אור החיים הנני מפרך וגו'. כפל לומר מפרך והרביתך כנגד ב' בנים שיהיו לו עוד כמו שפירש הדברים יעקב באומרו ועתה. ואמרו **ונתתיך לקהל עמים** פירוש שיהיו ב' הבנים כל אחד לקהל ועם: (אור החיים)

ה וְעַתָּה שְׁנֵי בָנַי הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בָּאִי אֵלַיךָ מִצְרַיִמָּה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהִיו:

אור החיים ועתה שני בניך וגו'. פירוש עתה שראיתי שלא היו לי בנים עוד מצד אותה ברכה אני יודע למפרע כי ב' בניך הנולדים לך וגו' לי הם שאמר לי ה' מפרך והרביתך והוא שאמר לו ה' בבית אל (ל"ה י"א) פרה ורבה כראובן ושמעון יהיו לי, ועיין מה שכתבתי בסמוך: (אור החיים)

ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יְהִיו עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרָאוּ בְּנִמְלֹתָם:

אור החיים וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר וגו'. פירוש שלא ימנה יוסף במקום ג' שבטים אלא במקום ב'. וכפי זה לא יקרא עוד שבט יוסף במנין השבטים זולת שבט אפרים ושבט מנשה, וכמו כן מצינו שכן הוא:

ויש לנו לחקור זאת למה הוציא יעקב את יוסף ממנין השבטים כמו שמצינו שלא נמנה בכלל השבטים כי אם אפרים ומנשה ולמה לא ימנה הוא גם כן ויהיו י"ד שבטים עם לוי כי ה' אמר אליו שיהיו ממנו ב' שבטים נוספים לא שיעקר שם יוסף. גם צריך לדעת מי אמר ליעקב כי ב' הגוים שאמר לו ה' שיהיו ממנו הם בני יוסף ולא בני שאר בניו ויותר היה לו לתלות ולומר שהם פרץ וזרח שהם ביותר מעולים כפי האמת שהם שלשלת המלוכה. ואולי כי בני יהודה נרמזו במה שאמר לו עוד שם ה' ומלכים מחלצין יצאו. אלא מי יאמר שכוונת ה' באומרו ומלכים מחלצין וגו' היא זאת. ועוד אחרת דלמא הם גוי וקהל גוים הם הם המלכים. ועוד מי יאמר שאין הדברים נאמרים על בני שאר האחים:

אכן במה שנשכיל על דבר הבורא שאמר אליו בנבואה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצין יצאו פשט הדברים יגיד שעל יעקב הוא אומר שממנו יצאו לא מבניו:

אלא יש לדעת מאמרם ז"ל (זהד ח"א ק"פ) כי יוסף הוא בחינת נפש יעקב. והוא שרמז הכתוב באומרו (ל"ז ב') אלה תולדות יעקב יוסף. והוא אומרו (תהלים עז) בני יעקב ויוסף, ורמזו חכמי אמת כי הוא בחינת מילוי הוא"ו שהמילוי כאות עצמו. ועל פי הקדמה זו יתיישבו כל הדקדוקים, כי יוסף הוא בחינת יעקב ובמדרגת אב לשבטים יקרא כרשום גם כן באומרו בני יעקב ויוסף, וכפי זה כשאמר ה' ליעקב שיצאו ממנו עוד בנים זה יעקב זה יוסף ולזה לא הליבש הנבואה בשאר בניו, ולזה דקדק לומר ב' בניך וגו' לי הם פירוש במדרגת בני יעקב לא במדרגת בני בניו ולזה הוסיף לבאר ואמר כראובן ושמעון, ומעתה הרי יוסף במדרגת אב כיעקב ואין האב נמנה עם הבנים בגדר אחד כמו שאין יעקב נמנה עם השבטים: (אור החיים)

ז ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כבדת ארץ לבא אפרתה ואקברה
שם בדרך אפרת הוא בית לקחם:

אור החיים ואני בבואי מפדן וגו'. כתוב זה אין לו קשר עם מה שלמעלה ממנו. גם אין ידוע כוננת הודעה זו. ומה שפירשו ז"ל (רש"י לקח טוב) כי כוננתו היא אף על פי שהטרחתיך להוליכני ליקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי וכו' עד כאן. לפי דבריהם לא כאן הוא מקום הדברים אלא למעלה (מ"ז ל') כשאמר לו ונשאתני ממצרים וקברתני וגו', סמוך לזה היה לו לומר ואני בבואי וגו'. עוד מה כוננתו באומרו תיבת עלי:

אכן לפי מה שפירשתי כי מודיעו שהבנים המובטח בהם שיצאו ממנו הם אלו נתכוון באומרו ואני בבואי וגו' כי הוא סיבה שלא יצאו ממנו ממש לצד שהוא גרם שתמות רחל, והוא אומר מתה עלי פירוש על סיבתי כאומרם ז"ל, (ויק"ר פ' ל"ז) ששה נדרו או לצד הקללה שקלל כאומרו עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה ואלו היתה קיימת רחל היו יוצאים ממנו ועכשיו יצאו מיוסף שהוא בחינת יעקב גם בחינת רחל:

עוד אפשר שנתכוון יעקב לרצות את יוסף על אשר סיבב מיתת אמו קודם זמנה ואמר כי טעם אשר החשיב ב' בניו כראובן ושמעון לצד כי מתה עליו רחל וקרוב מיתתה, וטעם מה שהאריך לומר עוד בעוד כבדת ארץ וגו' נתכוון לומר מה שדרשו ז"ל שנתכוון לומר אף על פי שלא כן עשה לאמו וכו': (אור החיים)

ח וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה:

אור החיים וירא ישראל וגו'. קשה והלא י"ז שנה היו יושבים לפניו ללמוד תורה ואיך שואל עליהם, ורז"ל אמרו (תנחומא) כי ראה בהם ראייה שכליית שעתידי לצאת מהם רשעים, וזה דרך דרש, וצריך לפרש הכתוב כפי פשוטו. והוא כי גילה לנו הכתוב שיעקב כבדו עיניו מזוקן שלא היה יכול לראות ולהכיר, ולצד זה הגם שראה ב' בני אדם עומדים לפניו לבד יוסף שעמו היה מדבר והכירו לצד שהודיעוהו שאמרו לו (ב') הנה בנך יוסף כאמור למעלה והבנים לא הכירם לזה שאל שאל עליהם מי אלה:

עוד אפשר שנתכוון יעקב לעורר אהבת האב על הבן קודם שיברכם כדי שתהיה הברכה בתגבורת האהבה והחיבה, ולזה שאל מי אלה כדי שישמע מפי בנו החביב אצלו לומר בני הם ויהמו מעיו להם, והוא סוד (ירמי' לא) מדי דברי בו וגו' רחם ארחמנו וגו': (אור החיים)

ט ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלהים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם:

אור החיים אשר נתן לי וגו'. דרך הצדיקים כשזוכרים הטוב אשר הגיעם חולקים כבוד לה' כי הוא הנותן, כאמרו (ל"ג ה') הילדים אשר חנן אלהים וגו':

ואומר **בזה** כפי הפשט כי אפילו בימי גלותו בארץ נכריה חננו ה'. גם רמז למאמרם ז"ל (סוטה לו:) כי עתיד היה יוסף להוליד י"ב שבטים ועל ידי מעשה אשת פוטיפר נרזבו מבין צפורני ידיו י' טיפות ולא נשארו אלא ב', והוא שרמז באומר **בזה** זה בגימטריא י"ב במקום י"ב נתן לו אלהים ב'. ודקדק לומר **אלהים** שוירה על המשפט: (אור החיים)

י **שני** ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם:

אור החיים **ועיני ישראל וגו'**. צריך לדעת למה כתיב הודעה זו במקום זה, ומה קשר ושייכות לדבר זה עם הסמוך לו וישק להם ויחבק להם. עוד צריך לדעת אומר **להם** שהיה לו לומר וישק אותם. ואולי ששני דקדוקים אלו כל אחת מתרצת חברתה כי לצד שכבדו עיניו מזקן היה מחבק שלא במקום החיבוק ומנשק שלא במקום הנישוק ולזה אמר להם ולא אמר אותם והבן: (אור החיים)

יא ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את זרעך:
יב ויצא יוסף אתם מעם ברקיו וישתחו לאפיו ארצה: **יג** ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו: **יד** וישלח ישראל את ימינו על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו פ' מנשה הבכור:

אור החיים **שכל את ידיו כי וגו'**. אמר תיבת כי והוא טעם להפך, יש שפירשו על זה הדרך כי מנשה הבכור ואף על פי כן וגו':

והנכון בעיני הוא לפי מה שקדם הכתוב להודיע כי עיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל הכר מי הוא הבכור ומי הוא הצעיר, לזה כשרצה לברך דן בדעתו כי המסדר יסדרם בדרך מוסרי לעשות הבכור לימינו של המברך ובזה ידע מקום כל אחד מהם ועשה מה שעלה על מחשבתו עשות, וזה הוא שיעור הכתוב שכל את ידיו וא"ת מנין ידע והכיר מקומו של כל אחד לזה אמר כי מנשה הבכור ומזה ידע כי אותו יהיה לימין ולזה שכל ידיו: (אור החיים)

טו ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום הזה:

אור החיים **ויברך את יוסף**. לא ראינו ברכה ליוסף כאן. ורמב"ן פי' כי ברכת הבנים היא ברכת יוסף וכו'. ואין הדעת נוחה בזה כי למה לא יתברך יוסף עצמו בדברים הנוגעים אליו בפרטות. והנכון בעיני כי בתיבת ויברך רשם הכתוב כי בירך ליוסף שיהיה תמיד מבורך:

עוד יתבאר על פי דבריהם שאמרו (ב"ר פ' ל"ט) שמפתח הברכות היה ביד אברהם ומסרו ליצחק ויצחק מסרו ליעקב (שם פ' ס"א) ויעקב מסרו ליוסף, והוא אומר **ויברך** וגו' פירוש מסר בידו מפתח הברכות:

ויאמר האלהים וגו'. התחיל לעורר האהבה של הקדמונים כסדר תפלת י"ח שמתפללין שמתחילין בזכרון אבות ואמר האלהים אשר וגו' אברהם ויצחק והזכיר גם כן זכותו בהצנע ואמר האלהים הרועה אותי וכאן רמז זכותו על זה הדרך כי הוא יעקב היה מתהלך לרצונו יתברך כשה לפני רועה הרועה אותה, ואחר שסדר זכות אבות התחיל להתפלל המלאך וגו': (אור החיים)

טז **המלאך הגאל אתי מפל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ:**

אור החיים **המלאך הגואל וגו'.** פירוש מאמר ה' אשר יצו ה' את ידידיו אליו יקרא שם מלאך כי קול ה' חוצב להבות אש. והוא כוונתו באומרו המלאך וגו' פירוש שיהיה מימרא דה' בסעדו ויברך אותם:

ויקרא בהם שמי וגו'. פירוש שיהיו בהדרגת שלשה אבות וכשם שאין אדם בעולם יכול לנתק או לקלקל באחד מג' אבות ואין צריך לומר בכולן יחד כמו כן הם:

עוד ירצה לשון יקר וגדולה פירוש שיגיע באמצעותם יקר לשם אבות, והוא על דרך אומרו (משלי כג) גיל יגיל אבי צדיק וכן הוא אומר (שם י"ז) עטרת זקנים בני בנים, וזה יהיה באמצעות הכנתם ההגונה ודרכם הישר עד שיגיע יקר לאבות אבותם:

עוד ירמוז כי יהיה להם חיבוב הזכרת שמם לפני ה' כחיבוב הזכרת שם אברהם יצחק ויעקב, וכמו כן תמצא שאמר הנביא (ירמ' לא) הבן יקיר לי אפרים וגו' כי מדי דברי בו וגו', הרי כי שמו של אפרים נתייקר בעיני ה' ומזכירו בחשק וחבה יתירה:

וידגו לרוב וגו'. הכוונה על דרך מה שפירשתי בפ' בראשית בפסוק (א' כ"ב) ויברך אותם וגו' האמור בדגים כי הוצרך ה' לברכם לצד שמקום דירתם הוא נגדיי בקצה האחרון לבחינת הלידה לזה הגדיל בהם כח המוליד להוליד אפילו במים, וכאן אמר יעקב שידגו כדגים בריבוי הלידה ויהיה להם גדר זה בארץ, וכפי זה תהיה ברכתם גדולה מברכת הדגים להיותם במים והבן. ודקדק לומר **בקרב** רמז שיהיו נחבאים בפנים על דרך מה שאמר להם יהושע (סוטה לו:) בזמן שנתקיימה ברכת יעקב בהם לכו החביאו עצמיכם ביערים, כי יהושע פירש הכתוב כפירושינו. ויש דרשה בזה (ברכות נה:) שהמשילים לדגים שאין עין הרע שולטת בהם, וכפי זה אומרו **בקרב הארץ** פירוש הגם שיהיו בקרב הארץ, ובזה הם בגדר עליון מהדגים: (אור החיים)

יז **שלישי** **ויאמר יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך יד אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה: יח** **ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו:**

אור החיים **ויאמר יוסף וגו' לא כן אבי.** טעם שהאריך כל אלה הדברים לא כן אבי כי זה הבכור וחזר עוד לומר שים ימינך וגו':

הנה נסתפק יוסף באחד מב' דרכים, הא' הוא שחשב יעקב כי הבנים היו לקוחים ביד יוסף בשעת ברכה וידוע הרבר כי יקח בימינו הבכור ובשמאלו הצעיר וכפי זה יהיו לפני יעקב הבכור לשמאלו והצעיר לימינו, ואשר על כן שכל את ידיו כי מנשה הבכור ואותו שים אביו ביד ימינו, ודרך ב' שבכונת המכוון שכל את ידיו לשום ימינו על ראש הצעיר, לזה אמר לו בתחלה אם כונתו היא לחושבו כי לקחם אביהם בידו הבכור לימינו של יוסף אמר **לא כן אבי** כמו שאתה חושב כי זה הבכור, ואם אתה יודע כי סדורים הבכור לימינך וגו' אלא שאתה מונע ימינך מהבכור לזה אמר **שים ימינך על ראשו** פירוש למה תמנע הטובה מבעליה, וכבר ידעת מה שגרם דבר זה: (אור החיים)

יט **וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים:**

אור החיים **וימאן אביו ויאמר ידעתי וגו'.** אומרו **וימאן**, לצד שהיה רוצה לסמוך יד אביו

להסיר אותה, וכפל לומר **ידעתי בני ידעתי**, נתכוון להשיבו לב' דברים שאמר כמו שפירשנו, כנגד מה שאמרת לא כן אבי כי זה הבכור ולא כמו שאני חושב שסדורים בהפך ידעתי בני ורמז באומרו בני פירוש ומן הסתם לא תחשיב ימינך לפני ימיני ולא תסדרם אלא הבכור לימיני ולא לימינך, וכנגד מה שהורתני לעשות משפט הבכורה באומרך שים ימינך על ראשו ידעתי גם זה ובכלל ידיעה זו נכנסה גם ידיעת המסובב מדבר זה בעשות כן ליוסף, ואמר **גם הוא יגדל** פירוש לא תחשוב שהוא במדרגה שפלה אלא יגדל ויהיה לעם, ואולם וגו' פירוש לא לצד ברכתי אלא לצד מה שיצא ממנו **וזרעו יהיה מלא הגוים**, לזה הגם שבזמן זה זה הבכור לעתיד יהיה הקטן יותר גדול כאומרם ז"ל (תנחומא) שזה יצא ממנו גדעון וזה יצא ממנו יהושע ומן הסתם שלשלת זו היתה בשורש נשמת השבט מבלי ברכת יעקב ואשר על כן אני מקדימו

או ירצה על זה הדרך ידעתי כל טענותיך, ומה שרמזת כי זה גורם לא זה גורם אלא בני פירוש בני הוא שגרם לכל העובר בחלומותיך ודבריך. ואומרו **ידעתי** פעם ב' נמשכת עם למטה ממנה גם הוא וגו' ואולם וגו' פירוש שידע בנבואה שהקטן יגדל מהגדול ואינו יכול לעשות הפך מהחזון אשר דימה כידו האדון ברוך הוא: (אור החיים)

כז ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני

אור החיים ויברכם ביום ההוא לאמר וגו'. פירוש בירך אותם כל כך ברכות עד גדר שאין ברכה למעלה ממנה עד שהכל אומרים בך ראוי לברך ישראל. ואומרו **וישם את אפרים** וגו' פירוש באמצעות דיבור זה קבע מקום למעלה לצעיר קודם למנשה כי מי הוא זה מבני ישראל אשר ישנה מטבע יעקב אבינו ויאמר לבנו ישימך אלהים כמנשה וכאפרים והיה מאמר זה לאות כי אפרים קודם מנשה לכל דבר: (אור החיים)

כח ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם:

אור החיים ויאמר ישראל וגו' והיה אלהים וגו'. כוונת אומרו **אנכי מת** וגו' פירוש שלא יחשבו כי במות יעקב תסתלק השכינה מביניהם אלא אפילו ימות יהיה אלהים עמהם. ואומרו **והשיב** וגו' הודיעו שיהיו נפקדים לשוב שבותם באין ספק בדבר, ודקדק לומר **ארץ אבותיכם** כי הארץ לאבות נתנה והם זכו בה לא ליוצאי מצרים ומעתה יש בידי לתת לך שכם אחד וגו' כי בזה תוצדק הנתינה ממנו אליו, והוא אומרו **ואני נתתי לך** וגו'. וגם לדברי רז"ל (ב"ר פ' צ"ג) כי שכם זו כמשמעה שבאו בני יעקב על חלליה, על אף פי כן זולת זכות אבות בארץ לא יזכה בה יעקב ולא בניו: (אור החיים)

כט ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי:

בראשית פרק-מט

א ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים: **ב** הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם: **ג** ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת יתר ויתר עז:

אור החיים ראובן בכורי אתה וגו'. יש להעיר מה חידוש מודיע יעקב לראובן כי הוא

הבכור:

עוד אומרו **כחי וראשית אוני** מה הוא דעתו בזה, ורז"ל אמרו (ב"ר פ' צ"ח) כי הודיעו בזה כי הוא טיפה ראשונה, ועדיין צריך לדעת מה היא כוונת הודעה זו לראובן:

עוד למה כפל לומר כחי ולא הספיק לומר ראשית אוני:

עוד צריך לדעת כוונת אומרו **יתר שאת ויתר עז**. ורז"ל (שם) אמרו שאת זה כהונה עז זה מלכות וכו', וצריך לדעת למה לא אמר חלק פי שנים אחר שירד לפרט פרטי המושג לבן בכור. ואונקלוס הוסיף להזכירה בתרגומו ואמר תלת חולקין וכו':

עוד צריך לדעת כוונת אומרו **פחז כמים אל תותר**. ורש"י ז"ל פירוש על אשר פחזת כמים לזה אל תותר לא יהיה לך היתירות ומה הוא הפחז כי עלית משכבי וגו'. ועדיין צריכין אנו למודעי למה לא הספיק לומר אל תותר כי עלית אחר שהפחזת הוא כינוי לעון היה לו להזכיר העון לבד ומה לי עשאו בחפזון או שלא בחפזון:

עוד למה הפסיק בעונש באמצע הודעת העון שהיה לו לומר על זה הדרך אל תותר פחז כמים כי עלית או על זה הדרך פחז כמים כי עלית וגו' אל תותר:

עוד צריך לדעת כוונת אומרו **עלית משכבי אביך** לשון רבים:

עוד מה כוונת אומרו **אז חללת** כי משמע שעשה ב' דברים בזמנים מחולקים ולזה אמר אז וגו' פירוש כי לצד שהחילול היה בזמן נפרד מזמן שעלה יצועי אביו לזה אמר אז חללת וצריך לדעת מה היא החילול שעשה זולת עלית משכבי וגו', ואם הכונה היא שבאמצעות עליתו חלל וגו' היה לו לומר עלית וגו'. חללת וגו'. והדבר מובן שאז בעלותו חלל יצועי ולא היה צריך לומר אז:

וקודם לבא לביאור הכתובים יש לנו לחקור חקירה אחת והיא איך עשה יעקב הפך מה שכתוב בתורה (תצא כ"א ט"ז) לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור והוא בכר יוסף בן רחל האהובה אצלו על פני ראובן בן לאה השנואה. וקודם צריך לתת לב אם האבות היה עליהם חיוב קיום כל התורה כי הלא מצינו שיעקב נשא ב' אחיות ואברהם לא מל עד שהיה זקן וכן כמה פרטים:

ומעתה מה מקום לקושיא זו שבכר בן האהובה תהיה זו כערלה של אברהם קודם שנצטווה וכנשיאת ב' אחיות ליעקב. וראיתי לרמב"ן (תולדות כ"ו ה') שנתן טעם ליעקב שנשא ב' אחיות כי לא היה בארץ עד כאן, ואין דבריו חזקים בסמוכות כי מי גילה לו סוד זה שלא היה שומר תורה אלא בארץ אחר שאין הפרש בין הארץ לח"ל באותן פרטי המצות שלא שמרום האבות:

והנכון בעיני הוא כי האבות קבלו התורה משם שקבל מנח שקבל מחנוך שקבל מאדם הראשון. אשר למדה מפי הגבורה דכתיב אז ראה וגו' ויאמר לאדם, (זהר ח"א קצט). ושבאמצעותה צוהו לעבוד גן עדן וכמו שפירשתי בפסוק (לעיל ב' ט"ו) לעבדה ולשמרה. אך לא נצטוה אלא על ז' מצות שאם יעבור עליהם יהרג אבל שאר התורה קרוב לשכר אם יעשה ורחוק מן ההפסד אם לא יקיים, וכדרך שיש לנו גם אחר נתינת התורה שיש מצות שאם יעשה אותם האדם יטול שכר ואם לאו אין לו עונש עליהם כמו כן היה מיום ברא אלהים אדם בכל התורה חוץ מז' מצות, והאבות לצד חביבותם בה' וחשקם באושר עליון קיימו הכל כאומרו (כ"ו ה') עקב אשר שמע וגו', ואמרו ז"ל (יומא כח:) קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין ואת בניו הקים תחתיו להרויח תועלת המצוות ועסק התורה, אבל במקום שהיו רואים תועלת דבר ההצלחה להם כמו שתאמר יעקב כשהרגיש בהצלחתו בנישואי שתי האחיות העלים עין מריוח הנמשך מקיום המצוה ההוא כיון שאין לו עונש אם לא יקיימנה כל עוד שלא נתנה תורה, ומה גם אם נאמר שהיו עושים על פי הדיבור כי האבות נביאים היו וה' אמר להם

לעשות כן, ודבר זה דומה למה שכתב רמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ט) כי נביא שאמר לעבור על איסור מאיסורי התורה לפי שעה שומעין לו כאלוהו בהר הכרמל וגו' גם יאמן יעקב שעשה מעשה על פי נבואתו שיכול לישא ב' אחיות לפי שעה לא שיעקר איסור ב' אחיות, ומה גם בזמן שלא היה להם עונש על הדבר אלא הקרבת התועלת אם יקיימו כנזכר, גם יהודה על ידי מלאך הורשה לקחת תמר כאומרם ז"ל (ב"ר פ' פ"ד) למה שנמשך ממנה מהאצלת נשמות הקדושות, ולפי זה נאמר כי יעקב נראה בעיניו להעניש ראובן על אשר חלל יצעו ונטל ממנו הבכורה או שכן נאמר לו בנבואה, וכמו שכן אמר הכתוב בדברי הימים (א' ה') ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף. ועדיין אין הדבר מספיק כי למה לא ניתנה אלא ליוסף ולא ליהודה או לשאר אחים הגדולים, ובס' הזוהר פ' וישלח דף קע"ו כתב טעם הדבר וז"ל בשעתא דעאל לגבה דלאה כל ההוא ליליא רעותיה ולביה הוה ברחל דחשיב דרחל איהי וכו' אהדר עובדא לאתריה וכו' בכורתיה אהדרת ליוסף וכו' ע"כ. הנה טעם זה מספיק לנטילת בכורה מראובן ותעמוד ביוסף כי הוא כפי האמת שעלה במחשבה ראשונה בביאה ראשונה כשהטיל זרעו יעקב חשב באמו. אלא קשה למה הוצרך הכתוב לומר ובחללו יצועי אביו וגו' הלא אפילו אם לא היה ראובן מחלל יצועי אביו הבכורה ליוסף נוגעת כנזכר:

וליישב הענין דבר ידוע היא כי כל רוחניות שבעולם מתחלק לג' בחינות, אחד קדושה, ואחד חול, ואחד חלק רע, וכל אחת מהשלשה תוציא ענפיה והתאוה לבחינתה. חלק הקדושה יפריח ענפי הטוב והאושר הנצחי ותתאוה למושכלות, חלק החול יתאוה לאכול הערב לפה והנחמד לעין ויבנה בתי אבנים ועפר ויכון מלבושים והכנות נדמים, חלק הרע יתאוה לכל תיעוב ויעשה כל אשר שנא ה' ויבחר לגזול ולרמות ולשקר ולאכול חלק הטמא נבילות וטריפות שקצים וכו' ויערב לנפשו לחבק בשר טמא נדה גויה אשת איש וזכר המרוחקים מבחינת הקדושה, ומג' אלה ישנו כל הווה וכל נמצא בין מחלקי הטוב והטהרה בין בחלקי הממוצע והוא שאנו קוראים חול בין בחלקי הרע והטומאה, וצוה ה' לעם ישראל כי לצד שהם בחינת הקדושה לבל יטעמו מחלק הרע לא במאכל ולא במשתה ולא בדיבור ולא במחשבה ולא בראיה ולא בשמיעה ולא בריח. מאכל לבל יאכל בעלי חיים טמאים וטריפות ונבילות ושקצים וכו' ולא ישתה יין נסך ויין ערלה וכדומה. דיבור שלא ידבר שקר ורכילות ונבלות הפה ולשון הרע וכדומה. מחשבה לבל יחשוב בע"ז ולא בזנות ולא יתגאה בדעתו ולא יחרוש און. ראה לבל יביט ביופי אשה האסורה כאומרם אל תפנו אל האלילים וגו' (זהר קדושים פג:). ולא יביט בדברים האסורים לראות. שמיעה שלא ישמע דברים המשקצים ולא קול אשה האסורה וכדומה. ריח שלא יריח ריח דברים האסורים וכנגד כל בחינה ובחינה יש חלק החול וחלק הקדושה, וגזר ה' שיהיה חלק הקדושה מצוה לעשות כן וחלק החול רשות ובעת אשר ידבק האדם בבחינה אחת מהם כמו כן תדבק נפשו בשורש ההוא אם לטוב אם להפכו, ומעתה הגם שתהיה נפש אדם טהורה זכה וברה באמצעות אשר יכניס לפנימיותו מחלק הרע תהיה הנפש ההיא מעורבת מב' בחינות טוב ורע וזה יסובב לנפש ההיא טעימת המר להתייטר או גוף ונפש בעולם הזה או נפש לבד לאחר מותו, והוא סוד הכביסה שאמרו בשלהי שבת (קנב:). ינתנו לכובס. ויש לך לדעת כי כפי בחינת הרעה שנדבקה בנפש מהרע כמו כן תתאוה נפשו, כמו שתאמר אם נפשו נחלאה מטומאת הניאוף תתאוה נפשו לבחינה זו כפי מה שהקדמנו כי כל בחינה תתאוה לכיוצא בה וכי ירבה האדם להלעיט נפשו מחלקי הרע תגדל בה חשק הרע ויבדל ויתרחק מבחינת הטוב, תקח כלל זה בידך כי אין לך דבר מעשה בעולם ולא נדנדוד דבר שאין לו יסוד ברוחניות, וכל דבר איסור שהודיע ה' כי הוא זה אסור כל הנדבק בו הרי הוא מושך לנפשו חלק רע, וצא ולמד מה שכתב בספר הישר (שער ט') שחיבר ר"ת בהבחנת הנפש לדעת אדם נפשו מה טיבה. ותמצא שיש אדם שאין נפשו משיחתו עשות ניאוף ויש נפש אדם שמשחתו על הדבר ודבר זה גורם אם הוא דבק בנפשו מבחינת הרע אותה בחינה אינה יכולה להפך טבעה הרע לשנוא כיוצא בו, והוא גם כן סוד אומרם ז"ל (סוכה נב:). אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע:

גם יש לגלות הבחנה אחת בזה כי יש אדם כי יולד יהיה טבעו להוט אחר עשות רע ויגדל עשות רשע, ויש אדם טבעו בלא שום טורח יחדל מבחינת הרע ובנקל יחזור לאחור אם יחפוץ, דבר זה ימשך מההרכבה בשעת זריעה אם נפש אדם הזורעת חושבת בחשק המעשה לצד

המעשה כי יערב לו, ואין צריך לומר אם יתן עינו בכוס אחר או יחשוב במחשבות שלא במינו הטהור וצא ולמד מבני חזקיה ע"ה (עין יעקב ברכות י:) שיצאו ב' עובדי ע"ז לצד מחשבת המוליד בעממים כי המחשבה באותו מצב בונה הבנין בנולד, וזה לך עיקר גדול כי המזריעים הם הבונים לנפש הנולד, ואם תזרע בנקיון וטהור קדיש משמיא נחית, ואם תולד בו כל שהוא מחלק הרע דרך שם תכנס בחינת הרע ותעל צחנתו ובאשו, זה הכלל לא יתאוה לבחינת הרע אלא מינו וכל שאין בו מין רע כל עיקר לא תתאוה לדבר, ואם לקחך אדם לומר והרי אדם מושלל מחלק הרע היה ואיך חטא ועבר על דברי ה'. אמור לו שוגג היה גם לא בחינת הרע גמור היה עץ הדעת והראיה כי נטוע בגן אלהים מקום שאין רע, גם אמרו ז"ל (ב"ר פ' כ"א) שאם היה ממתין עד ערב שבת קודש היה מקדש על גפן למ"ד (סנהדרין ע.) גפן היה, הא למדת שלא היה בחינת הרע אלא כדבר חול בערך קודש והוא סוד:

וא"ת איך אברהם ילד ישמעאל ויצחק עשו, יש לך לדעת כי הם חלקי הרע שזרע בהם האב תרח אבי אברהם עובד ע"ז היה וכשיצתה נפש אברהם יצאה דבוקה מבחינת הרע אלא שגבר עליו חסד אברהם וכפה בחינת הרע עד שהפרידה ומסרה בישמעאל, ועדיין היה ניצוצי הרע דבקים עד שבא יצחק והפרידם ברתיתת הקדושה, והוא אומרם ז"ל (ב"ר פ' ס"ג) כי יעקב יצא נקי ובר וכו'. ומעתה נשקיף במעשה יעקב כי בעת הזרעת ראובן היתה מחשבתו לא שלימה בבחינת הטוב בפרט זה שלא עשה מעשה במקום המחשבה ובחינה זו אינה במדרגת הטוב, וכמו שתמצא שחשבו ז"ל (נדרים כו:) בדומה לזה בני תמורה, והגם כי ישתנה מעשה יעקב לצד כי מחשבתו וידיעתו שלימה פירוש כי היה חושב ברחל גם היה בדעתו ובידיעתו כי היא זאת רחל לא שהיה יודע שהיא לאה וחשב ברחל שלזה יקרא בני תמורה, אף על פי כן הדבר הוא כל שהוא מבחינת לא טהור, וצא ולמד מה שיצא מזה כי יצא ראובן ובלבל יצועי אביו הרי שעשה פעולתו מעשה הבלתי טהור מה שלא עשה כן אחד מכל השבטים ואפילו על ידי נסיון של יוסף. והגם שאמרו רבנן (שבת נה:) כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, עם כל זה הכתוב העלה עליו החטא או לצד שעשאו או לצד שראוי ליקרא עליו:

ומה שתמצא שיהודה שכב עם תמר, ב' תשובות בדבר הא' כי לא ידעה וגם מלאך אנוס כאומרם ז"ל (מכות כג:) בפסוק צדקה ממני שיצתה בת קול ואמרה ממני יצאו הדברים מה שאין כן ראובן דאדרבה התורה העידה כי עשה מעשה בלתי הגון:

ומה שראיתי להרב המופלא הר"י רוזאניס זצוק"ל (פרשת דרכים ד"א) שהליץ בעדו כי בלהה היתה מפותת אביו ודייק תיבת פלגש שאינה בקידושין וכו' יע"ש, אין דבריו נראים כי ודאי שבקידושין היו וכמו שפירשתי שם במקומו וכמו שכתוב בקונטרס הראיות, ומה שאמר הכתוב (לעיל ל"ה כ"ב) פלגש אולי שהיא סברת ראובן שבה שגג. או רמז הכתוב טעם בלבולי יצועי אביו שאמר לא די זלזול אמו בפני רחל הגבירה אלא עוד תתזלזל בפני הפלגש, ולעולם אשת יעקב היתה והכתוב העלה עליו ששכב עמה. ומעתה תשכיל לדעת כי דברי הזוהר שאמר שטעם הבכורה הוא כי המחשבה במקומה עמדה ביוסף ומה שאמר הכתוב בדברי הימים ובחללו יצועי אביו וגו' הוא ענין אחד כי החילול יצא מהאמצעות המחשבה שלא היתה בלאה אלא ברחל ואם היתה מחשבתו בלאה לא היה ראובן מחלל יצועי אביו:

ובזה נבוא לביאור הכתובים כפתור ופרח, כי יעקב תחילת דברו הטוב כשרצה להסיר הבכורה מראובן עמד לנס לפניו מה שהקדמנו כי תולדות הרע בבנים התחלתה תהיה מהמוליד, לזה חש יעקב שיאמר ראובן בלבו כי יעקב הוא הסובב למעשה ההיא כפי מה שהקדמנו כי המוליד יוליד שרשים בנפש הבן אם לטוב אם לרע, ולצד שחטא ראובן היה בבחינת השכיבה בא להסיר חשד ממנו ואמר **ראובן בכורי אתה** וגו', הנה יש בעוברי עבירה בבחינת הניאוף ג' (הדרגות, א) שנואפים ויולדים בנים שלא כהוגן. ב) מזריעים באיסור ואינו מוליד בן מאותה ההזרעה, ויש בגדר זה כמה הדרגות או שבא על אשת איש ולא ילד ממנה ממזר או ששחת בזכר או ששחת ארצה או בחזיונות לילה במקרה, ג) שמתחמם האדם וקשתו ננער באמצעות מחשבות רעות וכדומה, וכל שלש אלה הם מדריגת התיעוב השנאוי בעיני הקב"ה, לזה אמר כנגד שלשתם בכורי וכחי וראשית אוני, **בכורי אתה** שלא ילדתי בן

קודם לך שלא בדרך כתובה וקידושין כי זה גם כן מהבלתי נכון, **כחי** שלא יצא ממני זרע קודם לך, **ראשית אוני** שלא ננערה קשתי, הא למדת כי יעקב מושלל מבחינה זו של ניאוף בהחלט:

גם רמז באומרו **כחי וראשית אוני** שנוצר מטיפה ראשונה שיצא מיעקב ומזה אתה למד כי לא בעל על הבתולים שאם כן לא היתה מתעברת מביאה ראשונה אלא הוציא בתולים באצבע כדי שלא תפסד הטיפה הא למדת כי גם בשעת מעשה לא הגביר תאוה הגופיית ומעשהו היה לתכלית דבר קדושה, ומעתה אין מקום לחשוד ביעקב ממעשה ראובן כי הוא הסובב, וזו היא תכלית כונתו ולא לשבח עצמו נתכון:

ואומרו יתר שאת וגו' פירוש כי נטילת פי שנים רמז הוא באומרו **בכורי אתה** וסתם בכור נוטל פי שנים אלא הגדולה והכהונה היא מהלכות דרך ארץ ולפעמים תתהפך המעלה למי שראוי לה הגם שיהיה קטן לפני בכור, לזה אמר ויש לך יתרון עוד ליטול הכהונה והמלכות:

או ירצה כי לו נאה ליטול ביתרון בחינת הכהונה וביתרון בחינת המלכות יותר מכל הבכורות כי כל הבכורות לא ישוו לבחינת בכורתו של ראובן מהטעמים שאמר יעקב:

ועד עתה הרי החזיק עצמו במושלל מבחינת הרע והחזיק הבכורה כי לו לראובן נאה ולו יאה, ואחר כך בא לתת טעם לב' דברים, בין למה שנוגע לגדולה שהוסרה ממנו בין למה שנוגע לבחינת מעשה בלתי הגון מבטן מי יצא הקרח ואמר כנגד מה שנוגע לבכורה וגדולותיה אמר: (אור החיים)

יד פחז כמים אל תותר פי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עליה:

אור החיים פחז כמים וגו'. פירוש אתה פחזת לבלבל יצועי ולא כבשת יצרך אלא שמהרת כאיש הפוחז ולא עכבת עצמך לנצוח ניצוץ הרע שנשרש בך, לזה לא יהי' לך יתרון מכל הג' יתרונות ונעשה פשוט, עוד רמז באומרו **אל תותר** שהפחיתות שנהג לעשות דבר בלתי הגון לא נהג לעשותו בדבר שיש בו יתרון, כי לענין תשובה לא קדם הוא לעשות תשובה כאומרם ז"ל (ב"ר פ' פ"ד) מי גרם לראובן שיודה יהודה. והגם שאמרו ז"ל וז"ל לא היה אדם שפתח בתשובה עד שבא ראובן וכו' עד כאן, עם כל זה וידוי לא אמר עד שבא יהודה ואמר צדקה ממני באותה שעה קפץ ראובן ואמר אני בלבלתי מיטת אבי כך הובא במדרש (תנחומא) שכך קבלה בידם. ולדבריהם אלו יש לנו לומר כי לטעם זה נתנה מלכותו של ראובן ליהודה בעד גמר ההודאה אשר גרמו לראובן להודות. והכהונה שנתנה ללוי נראה כי לא זכה בה אלא באמצעות מעשיו אחר כך כאומרו (ברכה ל"ג ח') לאיש חסידך אשר נסיתו במסה וגו' ואז הוא שנתנה ללוי הכהונה, ועל כל פנים מימי יעקב ניטלו כל המעלות מראובן כאומרו **אל תותר** ונתן יעקב ב' מעלות א' ליוסף וא' ליהודה והג' תלויה ועומדת עד שנתנה הקב"ה לראוי לה אשר (ניסה וגו')

וכנגד מה שנוגע למעשה בנין שורשו אמר **כי עלית** וגו' פירוש טעם עשותך כן הוא כי בעת שזרעו ועלה בבטן אמו היה בלבול בעליתו כי עלה בב' משכבות לאה ורחל א' במעשה וא' במחשבה, כי במעשה היתה לאה ובמחשבה חשב יעקב כי היא רחל, והוא אומרו **משכבי אביך**, וזה היה סיבה שאז חללת יצועי עליה, כי בחינת הרע תוליד בדמותה כשם שעלה בבלבול כמו כן בלבל יצועי אביו, ולזה דקדק לומר **אז** לרמוז כי לא על זמן שעלה משכבי אביו הוא אומר שחלל יצועי כי הם ב' זמנים שזמן שעלה משכב הוא זמן שעלה בבטן אמו וזמן שחלל (הוא אחרי כן: אור החיים)

הו שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם:

אור החיים שמעון ולוי וגו'. אומרו **אחים** כי ישנם באחיהם בטבעם ודעת אחת שוה כדעת

אחים ודבר זה לא ישוה בכל אחים, או ירצה לתת טעם למעשיהם אשר עשו במעשה שכם ובמעשה יוסף ואמר שטבעם בתגבורת יסוד האש. ותמצא שאמרו ז"ל (יומא כב.) שאול באחת ועלתה לו המלוכה ממנו ודוד בכמה ולא עלתה לו, והטעם הוא לצד כי שאול טבעו מזוג ודוד טבעו חם כאמרו (ש"א טז) והוא אדמוני, וה' דן את האדם כפי הרכבתו, כי מי שגובר בו יסוד האש עם היות שיתעצם בכל עוצם הזריזות בעבודת ה' לא ימלט מהשגיון, ובחלק מועט מהתעצמותו שיעשה אדם מזוג ירויח עצמו משגיאות. ואמר כי שמעון ולוי **אחים** לשון חום, ולזה קלל לאפם ועברתם כי קשתה, וידוע הוא כי האף והעברה תגדל מיסוד האש כשיתרבה. ואמר כי לצד שהם בתגבורת החום לזה **כלי חמס מכרותיהם**. ודימה מעשיהם לכלי חמס, לומר כי לא ירשו כליהם משורש נפש המוליד אלא כלי חמס הם דברים המוכרים להם. ופי' **מכרותיהם** לשון הכרה שלא פעל בה להם מאביהם אלא הגברת האש אבל הם מאמצעות דבר זה עשו מעשים בלתי נכונים כמעשה יוסף:

עוד ירצה באמרו **כלי חמס** וגו', פירוש המכר שמכרו את יוסף חמס מכרוהו על מה שלא נתחייב להם בדין. והגם שכל האחים מכרוהו כשתשכיל תראה שהם היו העיקר, מתחלה בבואו אמרו איש אל אחיו וגו' ואמרו ז"ל (ב"ר פ' צ"ט) שהם שמעון ולוי והם שיעצו עליו הריגה והכל היה מהם וכן הוא בדברי רבותינו ז"ל: (אור החיים)

[ל](#) **בסודם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבדי כי באפם הרגו איש ובצרפם עקרו שור:**

אור החיים בסודם וגו'. צריך לדעת כוונת הכתוב. ורז"ל אמרו (סנהדרין קט.) בסודם זה מעשה זמרי, בקהלם זה מעשה קרח, כי באפם וגו' זה חמור ואנשי שכם, וברצונם וגו' זה יוסף וכו' (תרגום ירושלמי) ע"כ. ודבדיהם ז"ל דרך דרש וכפי הפשט קשה למה יקדים המאחר ויאחר מעשה שכם ויוסף שהיו ראשונים:

עוד איך יוצדק לאמר תיבת כי על ענין בפני עצמו שאין לו שייכות עם למעלה ממנו:

עוד למה מיחס עון זמרי גם ללוי והוא אדרבא הנותן נקמות:

עוד צריך לדעת כוונת אומרו **וברצונם** למה הזכיר הרצון בזה:

אכן פשט הכתוב הוא כי כל הכתוב ידבר במעשה יוסף ואמר **בסודם** פירוש מעת שהתחילו לשנאותו והיה הדבר ביניהם בסוד כשיערימו סוד אל תבא נפשי פירוש לא הסכימה נפש שזרעתי בהם להיות עמהם בהוסדם יחד, והכוונה בזה כי לא מכוחו בא הרע ההוא כמו שכתבנו למע לה:

עוד ירצה כי לא יענש על הדבר לצד שעשו בניו ככה. או לצד שהוא גרם קנאתם בשנותו את בנו בין הבנים. **בקהלם** כשנקהלו עליו להורגו דכתיב (ל"ז כ') לכו ונהרגו וגו' אל תחד כבודי לא יקראו על שמי בני יעקב כל עיקר באותה שעה:

עוד ירצה **אל תחד** לשון חדוה כאן רמז ליגונות שעברוהו וסילוק השכינה מעליו שהוא בחינת הכבוד כאומרם ז"ל (תנחומא וישב) שמעת שנאבד ממנו יוסף לא שרתה עליו שכינה מצד העצב והיגון. ואמרו **כי באפם** וגו' פירוש טעם הדבר שאני אומר אל תבוא ואל תחד וגו' כי בהוסדם יחד לקחת נפש זממו, והוא אומר **הרגו איש**, והגם שמצינו שלא הרגוהו הרי הסכימו על הריגתו והטילוהו אל בור מלא נחשים וגו' למות שם בכמה מיני מיתות:

וברצונם וגו'. פירוש אפילו בעת שנח אפם אחר שהשליכוהו בבור וישבו לאכול לחם ודבר להם יהודה דברי רצוי ונחת רוח אף על פי כן עשו רעה שעקרוהו לשור שהוא יוסף שאמרו ז"ל (סוטה נו:) שבאמצעות ירידת מצרים ומקרה רע של אשת פוטיפר נעקרו מיוסף עשרה שבטים שהיה ראוי לילד י"ב ולא נשאר אלא שנים: (אור החיים)

[\[ז\]](#) אָרוּר אָפֶם כִּי עַז וְעִבְרָתֶם כִּי קִשְׁתָּה אַחֲלֶקֶם בְּיַעֲקֹב וְאַפְיָצִם בְּיִשְׂרָאֵל:

אור החיים ארוור אפם כי עז וגו'. פירוש לחלק המרובה בהם יותר משיעור הרגיל הוא מקלל וישאר בהם חלק הרגיל בכל אדם כדי לקבל שכר לעולם הבא על כפייתו לעבודת ה' שאם לא כן יושלל מהם בבחינתו אושר המושג לנצח. וראה כי תיקון לקרר עוז הרתיחה הוא לחלקם וגו' ואמר אחלקם וגו': (אור החיים)

[\[ח\]](#) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֲיָךְ יְדוּךָ בְּעֶרְףְּ אֲבִיךָ יִשְׁתַּחֲוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:

אור החיים יהודה אתה וגו'. צריך לדעת למה הוצרך לומר אתה כיון שעמו היה מדבר ומה בא למעט. עוד למה לא אמר וידך וגו' וישתחוו וגו' כיון שהם דברים נוספים:

ונראה שכוונת הכתוב הוא על זה הדרך אתה יודוך פירוש אין השררה מתחלת לעתיד כדרך שאר ברכות האמורים לשאר האחים שהם לזמנים רחוקים לכשיכנסו לארץ אלא אתה בעצמך יודוך אחיך, וכן הוא אומר בדברי הימים (א' ה') יהודה גבר באחיו, וכשיבא זמן שידך בעורף אויביך ותתגבר על האויבים אזי ישתחוו לך וגו' וימליכוך עליהם, וזה היה בימי שאול כשעשה דוד הנצחון הגדול בעורף אויביו המליכוהו ישראל עליהם: (אור החיים)

[\[ט\]](#) גֹּר אַרְיָה יְהוּדָה מְטָרְף בְּנֵי עֲלִית פְּרַע רַבֵּץ פְּאֲרִיָה וְכִלְבֵּיא מִי יְקִימֵנוּ:

אור החיים גור אריה וגו'. רז"ל (זהר ח"א רלז): אמרו מתחילה גור ואחר כך אריה וצריך לדעת למה הוצרך להזכיר זמן היותו גור. עוד צריך לדעת אומרו מטָרֵף בני עלית. ורז"ל אמרו שעל אומרו טרופ טורף הוא אומר לו בני עלית פירוש סלקת עצמך, ולדבריהם ז"ל תתפרש תיבת בני למעלה ולמטה על זה הדרך מטָרֵף בני פי' יוסף עלית, גם על זה הדרך מטָרֵף של יוסף בני פירוש אתה בני עלית, ואמר תיבת בני לשון חיבה וקירוב הלב. אלא שצריך ערב שיעקב חשדו ליהודה לומר עתה עליו שעלה מהחשד והדעת נותנת כי מעולם לא עלה על דעת יעקב שאחים ישלחו יד ביוסף לחשוד אחד מהם, אלא שדברי רז"ל הם דברי קבלה:

עוד צריך לדעת אומרו כרע רבץ וגו' מי יקימנו כי מלבד שאין משמעות לפשטיות הדברים למה דבר לשון נסתר ושינה מסדר שהתחיל לדבר בו בדרך נוכח כאומרו אתה יודוך וגו' בני עלית:

אכן יתבארו הכתובים על פי הקדמה אחת זכה וברה אשר האירה עינינו בדברים נחמדים מאור תורתנו, והוא כי אדם הראשון הוא אילן שבו היו תלויים כל הנשמות של הקדושה שיצאו לעולם מיום היות עולם ואשר עתידין לצאת, וכשחטא אדם שלט חלק הרע וישב ממנו שבי לאין מספר, ודרשו מעל ספר אנשי אמת מה עצמו השבויים מהקדושה בקליפה, והן עם ה' משתדלים מיום היותם לברר ולהוציא בולעו מפיו והולכים ומבררים ומוציאים מידו באמצעות מקור הקדושה אשר נטע ה' בתוכנו היא התורה והמצות. גם לפעמים באמצעות דביקות הנפש הקדושה בנפש הטומאה לאונסה תוציא נפש חיה למינה, והוא סוד (וישלח ל"ג) ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ששאבה נפש דינה הקדושה לנפש קדושה מינה שהיתה נתונה תוך שכם, ואמרו ז"ל (קהלת יעקב) כי הוא נפש ר' חנינא בן תרדיון. והוא רמז רחב"ת ידים. ולפעמים תצא הנפש מעצמה לעולם לצד השרצת נפשות הקליפה בעולם תצא גם היא ובצאתה תהיה מובדלת מאוצר הקליפה טבעה ותאווה ללכת בדרך הטוב והוא סוד נשמת הגרים המתגיירים מעצמם וחושקים להסתופף בצל הקדושה, ובכלל דבר זה גם כן באמצעות דבר מגונה ביותר יבחר השבאי שהוא אדם בליעל להוציא נפש הקדושה ששבוייה בידו

במקום קליפה שהיא בחינת העון שיהיה יותר מגונה, וזה לך האות רות המואביה יצתה מזנות אב ובתו ונעמה העמונית, ותבחין לדעת כי רות שיצתה ממנה שלשלת מלכות בית דוד היתה ממואב שהיא בעלת עבירה בחציפות יותר ומעשיה מוכיחות עליה כאומרם ז"ל (ב"ק לח:) ונעמה יצתה מעמון שלא היה העון מזוהם כאחותה. ויש לך לדעת כי אם היה עושה מעשה לוט אדם אחר לא היו יוצאים באמצעותו ב' פרידות הטובות אלא לצד לוט שהיה גדול בבחינתו כי גם בחינת הרע יש בה הדרגות גדולות זו למעלה מזו כפי בחינתה, וצא ולמד מהאומות שהם ענפי הקליפה שיש בהם מלכים גדולים ומלכים קטני הערך ושרים וגו'. והוא סוד אומרם ז"ל (סוטה מט:) בעקבות משיחא כונתם בזה כי לצד שאנו מבררים כל תפיסת הקליפה מהקדושה כשיגיע הבירור לסוף דבר שהוא העקב וכינו התכלית לעקביים כי הוא סוף אברי האדם, ולזה תמצא כי בזמנים הראשונים היו מתבררים מהקליפה נפשות גדולות וצא ולמד האדם הגדול בענקים אבינו ועטרת ראשינו הוא אברהם גר צדק ראשון שבגרים ושרה אמנו ורות המואביה ובדורות אחרונים שמעיה ואבטליון אונקלוס הגר, והן היום הגם שמתגיירים להיות שספו תמו ניצוצי הקדושה מתוך הקליפה ולא נשאר כי אם בעקבות, גם כח המברר בבחינה עצמה קטנה והוא סוד אומרם ז"ל בזוהר (ח"א" רנח.) דנגעו רגלין ברגלין כי כל בחינה תברר בחינתה, ועל פי הקדמה זו תשכיל עצת ה' אשר יעץ על יהודה ושלח מלאך והכריחו לבא אל הקדשה (ב"ר פ' פ"ד) כי באמצעות היות הדבר בלתי הגון על פי התורה לשכב את כלתו ובאמצעות היות יהודה אנום על פי הדיבור נעלם דבר איסור ממנו ולא ידע כי כלתו היא ובזה הוציא ממקור הטומאה ענף מופלא שבקדושה פרץ וזרח שהיו שבועים בבחינת הרע והיה אדם בליעל רובץ עליהם לצד גודל מעלתם, וצא ולמד כמה צדיקים יצאו מהם ושלשלת המלוכה של בית דוד. וזולת יהודה שהוא בחינת המלוכה לא היה אדם יכול להוציאם מידו. גם זולת דמיון מעשה הרע כי יבא אל כלתו אין מציאות להוציאם ובאמצעות דמיון הרע הרי זה נכנס למדור הרע והוציא שלל רב:

והן הנה הדברים שאמר הכתוב **גור אריה יהודה** פירוש מתחלה קודם מעשה תמר הוא גור, וזה הוא שרמז בתחלת דבריו באומרו אתה יודוך אחיך מלבד מה שפירשתי במקומו כפי זה יתבאר עוד על זה הדרך **אתה יודוך** פירוש לא היה לך אלא גדולת עצמך שיהיו אחיך כפופים לך אבל לא היתה מדה זו נוהגת לדורות, וצא ולמד מה גדולה היתה לבניו לבד פרץ וזרח שבאו ממעשה הרשת אשר פרש אלהים, ולבסוף אריה שנתגבר ונתעלה, ופירש מנין זכה לעלות מעלה זו ואמר **מטרף בני עלית** פירוש מאותו טרף אדם שטרף בחינת הרע מאדם הראשון נשמות המופלאות ובאמצעות מעשה תמר הרוחת אותם מזה היתה עלייתך וקניית בנים שמלכותם מלכות עולמים שזולת זה לא היה בענפי נשמתך גדולה לדורות אלא לך לבדך:

ואומרו כרע רבץ וגו' פירוש כי אותו הטרף שממנו היתה עלייתו כרע רבץ עליו אותו שנאמר בו (ד' ז') לפתח חטאת רובץ ולא היה לו מציאות להקימו מעליו ולהוציאו ממנו האבן יקרה, ורמז באומרו **אריה ולביא** כי בחינה שתקפה בנפש הלא היא בחינת ארי ולזה צריך בחינת ארי שבקדושה שהוא יהודה להקימו ולהוציאה מתחת ידו. ומעתה לא יסור שבט מיהודה לעולם מלכותו מלכות כל עולמים כי קנה יסוד המלוכה עד כי יבא שילה שאליו אנו מקוים יום יום צפינו לישועה: (אור החיים)

י לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד פי יבא (שילה) שילו ולו יקרת עמים: **יא** אקרי לגפן (עירה) עירו ולשרקה בני אתנו כבס בין לבשו ובדם ענבים (סוטה) סוטה:

אור החיים אוסרי לגפן וגו'. הן רבו מפרשי כתוב זה וכולן דרך דרש דרשו. ואולי שיכוין עוד לומר על ביאת מלך המשיח האמור בסמוך עד כי יבא שילה וגו' ואמר ולו יקרת עמים שאליו עמים ידרושו אמר שיאסור במאסר ובתפיסה לפני הגפן שהם ישראל שנמשלו לגפן דכתיב (תהלים פ') גפן ממצרים תסיע יאסור לפניהם עירה פירוש כל האומות הנמשלים לחמור דכתיב (יחזקאל כב) אשר בשר חמורים בשרם, וכן דרשו ז"ל (קידושין סח.) בפסוק עם החמור עם המשולים לחמור. ולשורקה פירוש לפני ענף אחד מהגפן הנקרא שורק יאסור גם

כן בני אתונו, ודקדק לומר עיר ואתון לצד שיש בבחינת הקליפה שהיא שורש נפשות האומות בחינת זכר ונקיבה ולבחינת זכר יקרא עיר ולבחינת נקיבה יקרא אתון. ואמר כנגד הגפן שהוא כללות ישראל אוסרי עירה שהוא בחינת הזכר שהוא תוקף האומות וכנגד ענף אחד מישראל אמר אתונו לומר לצד בחינת הנקיבה לא יצטרך לכל ישראל אלא באמצעות ענף אחד די:

או יאמר על זה הדרך שהכתוב מדבר בב' הגאולות המפורסמות, הא' היא של מצרים, והב' היא גאולה העתידה בעז"ה, כנגד גאולה הא' אמר **אוסרי לגפן** על דרך אומרו גפן ממצרים תסיע שאז כפה ה' לפנייהם בחינה אחת הנקראת עיר והוכנע לפני הגפן וכנגד גאולה הב' בעז"ה שתהיה בימינו אמר **ולשורקה** פירוש בעת אשר ישרוק ה' דכתיב (זכרי' י') אשרקה להם ואקבצם אז בני אתונו אמר לשון רבים לומר כל בחינת האומות כי ביציאת מצרים לא הכניע ה' לפנייהם אלא ראש אומות שהם מצרים וכנען שהם היו ראש ותגבורת לכל האומות אבל ע' אומות לא הוכנעו ולא ניתנו להם, אבל לעתיד לבא בעז"ה לא יניח מהאומות אומה גדולה או קטנה שלא תנתן להם, והוא אומרו **בני אתונו** פירוש מלבד עירה אלא גם בני אתונו, ואולי נוכל לומר עוד על דרך מה שאמרו בזוהר (פנחס רלא:) כי בסטרא אחרא הנקיבה היא יותר חזקה מהזכר כי הזכר נוטל יותרת שלה ונקרא יותרת הכבד, וכדבר הזה ובחזיון הראוני בחלום שהאבקתי במלחמה עם הזכר ויהי נקל בעיני להכניעו והפלתי אותו בכחי ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ אך לא כבעלה הזכר, ולזה אמר כנגד גאולה העתידה ולשורקה עת אשר ישרוק ה' ויקבצם בני אתונו אותם שבאים מכח הנקיבה גם אותם יאסור ה' לפני בני ישראל. ולא יקשה בעיניך שאנו מחלקים דברי הכתוב חלק בימי משה וחלק בימי המשיח, כי הלא ידעת דברי הזוהר הקדוש (ח"ב קכ.). כי משה הוא הגואל אשר גאל את אבותינו הוא יגאל אותנו וישיב בנים לגבולם דכתיב (קהלת א') מה שהיה הוא שיהיה ר"ת משה ולא יקשה בעיניך דבר זה באומרו הלא מלך המשיח משבט יהודה מזרעו של דוד המלך ע"ה וי"א (סנהדרין צח:) דוד עצמו מלך המשיח דכתיב (יחזקאל ל"ז) ועבדי דוד מלך עליהם כמשמעו ואם כן היאך אנו אומרים שהוא משה הבא משבט לוי:

יש לך לדעת כי בחינת נשמת משה, ע"ה היא כלולה מי"ב שבטי ישראל כי כל הס' ריבוא היו ענפיה ע"ה וענף שבטו של דוד במשה הוא, ולזה תמצאנו בארץ מדבר שהיה מלך וכהן ולוי ונביא וחכם וגבור שהיה כולל כל הענפים שבקדושה ולעתיד לבא תתגלה בעולם שורש המלכות שבמשה שהוא עצמו מלך המשיח והוא דוד והוא ינון ושילה:

כבס ביין וגו'. יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ז"ח פרשת בראשית) כי גלות ד' שבו יגלה הגואל העצום צריך שתהיה ביד ישראל מצות עסק התורה וזולת זה יתעכב מבוא, ולזה רמז באומרו **כבס** וגו' פירוש כי כחו של המלך המצופה שילה שמו הוא בחינת עסק התורה שיתעסקו ישראל ביניה של תורה, ועיין מה שפירשו בפסוק (שהש"ר פ"ב) הביאני אל בית היין, ואמר כי באמצעותה יהיה לבושו שהוא כינוי למלכות נכון אליו ללבושו, ואומרו **ובדם ענבים** וגו' נתכוין לומר כי אם יגיע זמן הגאולה ולא ימצא יין פי' שאין בנו תורה תהיה הגאולה באמצעות עול ותוקף הגלות אשר יצרון האומות לישראל כאומרם ז"ל (סנהדרין צז:) כי כשיגיע קץ הנחתם ולא יהיה בישראל זכות לגואלם יעמיד להם מלך קשה כהמן וכו', והוא אומרו **ובדם ענבים** כי באמצעות היסורין יזדככו הנפשות ויתבררו ניצוצי הקדושה כדרך שיתבררו באמצעות בחינת התורה אלא שזו מלאכתו נאה וזו מלאכתו בלתי נאה. ואומרו **ענבים** כי באמצעות היסורין תגמר הכנתה כגמר בישול פרי הגפן שהם הענבים. וגם רמז כי לא ישלטו האומות לשפוך דם לזמור אילן או ענף או אשכול אלא ענבים פירוש גרגרין. ואמר **סוטה** לרמוז מדרגה קטנה למטה מהכסות כי הסות ירצה לשון כיסוי ההכרחי לשון מסוה, והכוונה בזה כי הפרש גדול יהיה בין אם תהיה הגאולה באמצעות התורה והמצות אז יגלה בגילוי מלכות עליון ותהיה באמצעות הנקמה אשר תהיה בישראל יהיה בבחינת עני ורוכב וגו': (אור החיים)

אור החיים חכלילי עינים וגו'. יכוין על דרך אומר (תהלים ס"ח) מוציא אסירים בכושרות ודרשו ז"ל (במד"ר פ"ג) בכי ושירות בכי למצרים ושירות לישראל, והוא אומר **חכלילי עינים** לשון אדמימות שהוא ענין הדינים שכל האדמימות יורה על עוצם המשפט כי דמים בדמים נגעו. ואמר **מיין** פירוש ממקור הדין שהוא היין. או ירמוז סיבת הנקמה היא מיין פירוש מצד מה שחבלו ופשעו בני תורה מללמוד לבי לבי על דבר זה מעי מעי על אשר מנעו בני עולה אותנו מעסוק בתורת אל חי ועל זה ינקום נקום בהתעוררות תגבורת הדינים. ובזמן עצמו **ולבן שינים מחלב** יראה לנו לובן שינים מחלב ואולי שירמוז באומר ולבן על ישראל שקראו ה' בן דכתיב (ירמ' ל"א) הבן יקיר לי. ואומר **מחלב** הוא בחינת החסד והרחמים אשר יעורר עלינו אבינו הזמן עצמו שהוא נוקם נקם, והוא אומר (מיכה ז') כימי צאתך וגו' כשם שאז היה בכי ושירות כמו כן יהיה במהרה בימינו אמר: (אור החיים)

יג זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אגניות וירכתו על צידו: **יד** יששכר חמר גרם רבץ בין המשפטים:

אור החיים יששכר וגו'. אומר **חמור גרם** פירוש יציאת אמו על ידי שנער החמור (נדה לה) זה היה סיבה שיששכר רובץ בין המשפטים ואינו מיושב תמיד במקומו, והוא טעם שבני תורה שהם ענפי יששכר יסובבו מעיר לעיר כי המעשה הבלתי נכון יוליד ענפיו והיא לאה עשתה דבר שהוא למראית העין חוץ מדרך המוסר גם היוצא ממנה ימצאנו כדרך זה, ואף על פי כן חפצים בעמלה של תורה בנועם. **וירא מנוחה כי טוב** פירוש מנוחה העליונה, כי טוב פירוש בהביט ובהתבונן האדם בכל הנאות העולם הזה הנרגשות כמו שתאמר תאות המאכל והמשתה אין העריבות של אותו דבר צודק מצד עצמו אלא מצד הגוף אשר הוא כלי ריקם שעומד למלאות שכן הטביע בו היוצר שלא יוכל להתעכב ריקם כלל, ולזה כאשר יהיה האדם שבע לא מלבד שלא יקח עריבות למאכל ההוא אשר נכספה וגם כלתה נפשו אליו באותה שעה עצמה קודם שמילא כריסו אלא שמואם בו כמואם ברע, וזהו שאמר הכתוב (משלי כג) פתך אכלת תקיאנו פירוש הפת של העוה"ז אם אכלת אותו אחר כך תקיאנו כי תמאס מהכניסו לתוך פוך, גם בדבר אשר יחשוך בו האדם למראית העין ויתאו לבריה נעימה כאשר יחקור בטיב החקירה יראה שאותו יופי ונעימות אינו אלא מראה היולי כי בהתבונן האדם בבשר ובעור אשר מהם בנוי כל יופי ותואר באדם יראה וישכיל בהתבונן בהם כי אין בהם נעימות ויתמאס בבשר אדם מגשת אליו ואין הכל אלא דמיון, אבל הטוב האמיתי והנעימות הצודק הוא של עולם העליון, ולזה אמר **וירא מנוחה כי טוב** פירוש העולם שנקרא מנוחה שהיא טובה לשלול הטוב הנדמה בעוה"ז כנזכר **ואת הארץ כי נעמה** כפי האמת. **ויט שכמו לסבול** צער העוה"ז **ויהי למס** פירוש שהיה הוא עצמו מם עובד פירוש שפינה עצמו לעבוד ה' ועשה עצמו כמם הניתן כן נתן עצמו להיות עובד עבודת הקודש העריבה והנעימה:

עוד ירמוז באומר **ויהי למס** עובד שכל הנבראים יעלו לו מם לפרנסתו ויעבדוהו לבן תורה וכמו שמצינו ליששכר עצמו שהיה זבולן עובד אותו וכן בכל דור ודור: (אור החיים)

טו וירא מנחה פי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד: **טז** דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל: **יז** דן ידין וגו' אולי כי לצד שאמר שמשון (שופטים טז) תמות נפשי עם פלשתים

לזה אמר יעקב כי ישנו בגדר עם שופטי ישראל המיוחדים למעלה באין הפרש ולא יגרע מצדיק עינו והוא אומר **כאחד שבטי ישראל** פירוש כאחד המיוחד שבכל שבט ושבת מישראל כי כל השבטים היו בהם שופטים לישראל: (אור החיים)

יח יהי דן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארץ הנשר עקבי סוס ויפל רכבו אחר: **יט** לישועתך קויתי יהוה: **כ** חמישי גד גדוד יגדונו והוא יגד עקב:

אור החיים **גד גדוד** וגו'. מבליע ברכתו בשמו ופירוש גד לשון גדוד פירוש מחנה ולשון גדייה. ולשון משיכה, ולשון היקף שכולם במשמעות גד, ועיין בערוך בפירוש תיבת גד. ואמר **גד גדוד** אויביו יסובבוהו על גדותיו, **והוא יגוד** פירוש יכרות אותם עקב פירוש עד כלה. עוד רצה **גדוד** פירוש לשון מחנה שיתרבו גדודיו ויהיה מחנהו משוך והולך, והוא אומר יגודנו, ואומר **והוא יגוד** פירוש יקיף לכל מחנה ישראל וילחם בעדם. עקב פירוש עד שינחלו כל נחלתם: (אור החיים)

כז **מֵאֲשֶׁר** **שָׁמְנָה** **לְחָמוֹ** **וְהוּא** **יִתֵּן** **מִעֲדָנָי** **מִלֶּךָ**:

אור החיים **מאשר שמנה וגו'**. אולי שיכוין לומר כי השגה זו מאמצעותו השיג אותה והוא אומר מאשר וגו' פירוש מצדו או מצד זכותו או מצד השתדלותו: (אור החיים)

כח **נִפְתְּלִי אֵילָה שְׁלַחַה הַנֶּתַן אֲמָרִי שְׁפָר:** **ככב** **בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עָלִי עַיִן בְּנוֹת צַעֲדָה** **עָלִי** **שׁוֹר:**

אור החיים **בן פורת יוסף**. טעם הכפל הוא לומר כי לב' צדדין ראוי הוא לפרות, הא' לצד מה שהוא יוסף כאומרם ז"ל (סוטה לו:): ראוי היה יוסף להעמיד י"ב שבטים, והב' בן פורת עלי עין על אשר לא זנה אחרי עיניו. ואומר **בנות צעדה** יתבאר על דרך אומרם ז"ל (תנחומא) שאשת פוטיפר קראה כל נשי השרים והגדולים והכניסה יוסף לשרת לפניהם וקבוצם והקפם היה כאצעדה זו, **עלי שור** כדי להביט בו, אף על פי כן רוח הקודש מעידה עליו שלא הביט און, וכשם שהוא לא הסתכל בהם כמו כן לא תשלוט עין הרע בו: (אור החיים)

כט **וַיִּמְרָרוּהוּ** **וַרְבוּ** **וַיִּשְׁטְמֵהוּ** **בְּעָלֵי** **חֲצִים:**

אור החיים **וימררוהו ורבו וגו'**. פירוש מתחלה חשבו להרגו דכתיב (לעיל ל"ז כ') לכו ונהרגו, או על דרך אומרם ז"ל (ספר הישר פ' וישב) כי קודם שהשליכוהו לבור כשהפשיטוהו חבלו בו כמה חבלות והצרו לו וכנגד זה אמר **וימררוהו**, ואחר כך נתיעצו עליו להשליכו לבור ולמוכרו לנכרים וכנגד חלוקות אלו אמר **ורבו** פירוש הרבו להצר, **וישטמוהו בעלי חצים** היא אשת פוטיפר וחברותיה המוסבות במסיבתה שבקשו ממנו חיציו שהוא זרע היורה כחץ. או אולי יכוין כל הכתוב על פרט זה **וימררוהו** הם בחינת הרע המפתה לעשות רע וזה היה לו סיבה שיפוזו זרועי ידיו לצד שנכנס בגופו היצר הרע וכמעשה (קידושין פא.) רב עמרם חסידא, והנה בחינת הקליפה יתיחס לה שם מרה לזה אמר וימררוהו כוחות הרע. **ורבו** על ידי שרבו כוחות הרע עליו ואנסוהו על העבירה ורבו על המונע וישטמוהו בעלי חצים הם הקליפות אשר מחטיאים את האדם להוציא זרע לבטלה היורה כחץ ואמר לשון משטמה כי כוחות הרע יחשבו לרעה כמשטמים לקדושה להשחית חמדה ואף על פי כן נתגבר כארי ולא ירה חצו אלא ויפוזו זרועי ידיו. ואומר **מידי אביר יעקב** פירוש כי ה' עזרו על דרך אומרם (תהלים לז) ה' לא יעזבנו בידו ונתן לו אבירות כנגדם כי ה' הוא העוזר נגד המסית והמדיח. ואומר **משם רועה אבן ישראל** כאן רמז (תהלים קיח) אבן מאסו הבונים ויוסף באמצעות צדקו אשר שמר ברית קודש זכה באבן הראשה. והוא סוד (משלי י) צדיק יסוד עולם שנקרא רועה אבן ישראל והבן ומשלו נתנו לו: (אור החיים)

כד **וַתֵּשֶׁב בְּאֵתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרְעֵי יְדָיו אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רַעָה אֲבָן יִשְׂרָאֵל:** **ככה** **מֵאֵל אֲבִיר וַיַּעֲרֹךְ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֵךְ בְּרִכְתֵּי שָׁמַיִם מֵעַל בְּרִכְתֵּי תְהוֹם רַבְצָת תַּחַת בְּרִכְתֵּי שְׂדֵי וַיִּרְחַם:**

אור החיים **מאל אביר וגו'**. פירוש כי מאלהי אביו הוא שהשיג המושג אליו, ורמז כי בזכות

אביו היה הדבר. והתפלל שכמו כן תמיד יהיה בעזרו, והוא אומר ויעזרך. ואומר ואתשדי פירוש גם שם שדי שהוא השם שבסעד בחינת נפש יוסף כידוע למביני סודי התורה גם זה היה בעזרו להצילו מבת אל נכר וברכו בו:

עוד ירצה באומר ויעזרך ויברכך על זה הדרך שהגם שאל עזרו ושדי שגבו להנצל מן החטא אף על פי כן מחזיקים לו טובה על הדבר והם בעזרו ומברכין אותו כאלו ממנו היה הדבר. ולך נא ראה מה שפירשתי (תהלים לז) בפסוק ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו:

ובדרך רמז ירמוז הכתוב על דרך אומרם ז"ל (ברכות י.) התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו, והוא אומר מאל אביך תלית ההטבה המושגת לך שהיא מזכות אביך בזה ויעזרך פירוש יתכנה העזר לך בזכותך:

עוד ירמוז על דרך אומרם ז"ל (ב"ב נח.) אין עושין נס אלא למי שעתיד לעמוד בצדקו, והוא אומר מאל אביך היה לך דבר זה ומעתה ויעזרך לבל תכשל בדבר כיעור להעמיד ניסו במקום נאמן: (אור החיים)

כז בְּרַכְתָּ אֲבִיךָ גִבּוֹר עַל בְּרַכְתָּ הוֹרֵי עַד תִּאֲוֹת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה לְרֵאשִׁי יוֹסֵף וְלִקְדֹקֵד נָזִיר אֲחִיו: **כח** שִׁשִּׁי בְּנֵימִין זָאב יִטְרֹף בְּבִקְרָא יֹאכַל עַד וְלַעֲרַב יִחַלֵּק שְׁלָל:

אור החיים בנימין זאב יטרף. נתכוין אל שאול שעשה מעשה זאב שטורף במהירות כי מנהג הזאב הוא שאינו מתעכב בטריפתו אלא כל כך הוא ממחר וטורף, כמו כן עשה הוא ולא המתין לזמן שקבע לו שמואל אלא מהר (ש"א י"ג) לטרוף ומזה היה סיבה שלא אכל אלא בבקר ונפסקה מלכותו. ואומר ולערב פירוש לעת ערב מלכותו יחלק שיאמרו (שם י"ח) הכה שאול וגו' ודוד ברבבותיו. או ירמוז שבאמצעות סיבתו תתחלק מלכות בית דוד על דרך אומרם ז"ל (יומא כב:) כשאמר דוד אתה וציבא תחלקו השדה יצתה בת קול ואמרה רחבעם וירבעם יחלקו המלכות, ומאז העריב שמשן של ישראל בעונות: (אור החיים)

כח כָּל אֱלֹהֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוֹ

אור החיים כל אלה שבטי וגו'. צריך לדעת מנין זה של י"ב, אם לוי בכלל, אם כן אין הכתוב מונה ליוסף אלא באחד ויעקב אמר אליו (מח ה) אפרים ומנשה כראובן ושמעון, ואם אין לוי בכלל כמו שמצינו שהכתוב לא מנאו בחומש הפקודים בחשבון י"ב שבטים שבדגלים ג' בכל דגל קשה למה יגרע לוי מברכת אביו, ואם לצד שלא מצינו לו אלא קנטור ולא אמר אלא המבורכים אם כן לא יבא במנין גם ראובן ושמעון. ואולי כי לא התחיל הכתוב למנות אפרים ומנשה במנין שנים עד אחר יציאת מצרים וכאן מנה הכתוב יוסף וזה דוחק. והנראה לומר בזה הוא כי לצד שאמר הכתוב איש אשר כברכתו ברך וגו' ומצינו שיעקב כלל שמעון ולוי בכלל אחד לזה מנה שניהם באחד:

אשר דבר וגו' ויברך וגו'. הגם שראינו שלא ברך ראובן ולא שמעון ולא לוי, יגיד הכתוב כי דבורו הקשה להם היא ברכתם והוא אומר אשר דיבר וגו' ויברך וגו' ומה שאמר לראובן דברי קנטור שם צוה את הברכה על דרך אומרם (ספרי בהעלותך) עתידה עבודה שתחזור לבכורות, וכפי זה כיון שקבע לו שם הבכורה עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבא ותמצא שהצדיקים צופים ומביטים על העתיד, ולטעם זה השתדל יעקב לקנות הבכורה מעשו לבל יהיה לו חלק בעבודה לעתיד לבא. והגם שנתנה העבודה ללויים שקולים הם ויבואו שניהם לעבוד עבודת הקודש כי מעלין בקודש ולא מורידין. וגם שמעון ולוי ברכם במה שאמר ארור אפם זו היא ברכתם שקלל לתגבורת המקלקל ומריע גם מה שחלקם והפיצם הוא להשגת תכלית האושר גם כן:

ביום המות שהיה הדבר ברצונו וברשותו עד שכלה לצוות לבניו כרצונו ואז **ויאסוף רגליו** וגו' והוא מאמר רז"ל (תענית ה'): יעקב אבינו לא מת, שאילו שלט בו המות לא היתה לו שליטה עד עת יחפוץ לאסוף רגליו, וצא ולמד מה שאמרו ז"ל בפ"י פסוק (קהלת פ"ח) ואין שלטון שאין מי שיתלה אונקלומא וכו': (אור החיים)

בראשית פרק-נ

{א} ויפל יוסף על פני אביו ויבך עליו וישק לו:

אור החיים וישק לו. פירוש לו נשק אבל אין נכון לעשות כן למת אחר כי המת גדוש בטומאה וטומאתו בוקעת ועולה עד לרקיע ותפגם הנפש הנושקת אלא לו ליעקב כי חי הוא אלא דורמיטא קראתו כישן ונרדם: (אור החיים)

{ב} ויצו יוסף את עבדיו את הרפאים לחנט את אביו ויחנטו הרפאים את ישראל:

אור החיים ויחנטו הרפאים. עשה כן יוסף משום כבוד אביו כי כן משפט הנכבדים ומכל שכן גדולי המלכות, או כדי שלא יטעו בו כשלא יחנטוהו שלא מת או שמת ולא הסריח ויעשוהו אלוה כי הוא פלא בעמים המזוהמים וסובב לבלתי יעלהו לארץ קבורתו, ואם לא היה טעמים הנזכרים הדבר פשוט כי בלא חניטה לא היה מסריח, וצא ולמד ממעשה ר' אלעזר ברשב"י כאמור בש"ס (ב"מ פד:):

או אפשר לומר כי לצד שישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן (שבת קמו). ולזה צדיקי ישראל מאז והלאה לא היו מסריחין אחר מותם ואפילו עיפוש הנשאר בבטן יבש ויהיה לעפר כי זוהמת הגוף היא המסרחת אוכל שבמעים מה שאין כן קודם לכן, והגם שנאמר שגופו של יעקב לא יסריח כי לא מת אבל על כל פנים עיפוש המאכל אשר ישאר בגוף האדם כנום כי ירבו לו הימים יתעפש ויסריח ולזה חש יוסף וצוה לחנטו:

או אפשר כי יוסף לא ידע מסוד זה וצוה לחנטו: (אור החיים)

{ג} וימלאו לו ארבעים יום כי כן ימלאו ימי החגטים ויבכו אתו מצרים שבעים יום: **{ד}** ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר אם נא מצאתי חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה לאמר:

אור החיים אל בית פרעה לאמר. פירוש שגם סדר דברו אליהם יאמרו אל פרעה כי הוא חילה פניהם בסדר זה ויט בזה חינו בעיני פרעה. או יאמר על דרך אומרם ז"ל (יומא ד.) מנין לאומר לחבירו דבר שהוא בבל תאמר עד שיאמר לו אמור. דכתיב וידבר ה' וגו' לאמר, כמו כן במה שלפנינו הרשם שיאמרו סדר הדיבור אשר דיבר להם בדרך זה לבית פרעה:

אם נא מצאתי. פירוש נא לשון בקשה וזמן כי אין מציאות להראות ליוסף חיבה וחינות כי אם בעת ובעונה הזאת כי לא היה צריך להם לשום דבר:

דברו נא. פירוש עתה תקף ומיד כי היה ירא לאחר קיום השבוע ה:

בגלות האחרון, וצא ולמד מה היה לעשרה עמודי עולם: (אור החיים)

{טז} וַיֵּצֵא אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:

אור החיים ויצאו אל יוסף וגו'. צריך לדעת טעם אומרו **לאמר**, ואם הכוונה לאמר ליוסף, היה לו לומר לאמר אל יוסף. ואולי שנתכוונו שלא יאמר לו האומר כי האחים שלחוהו על הדבר אלא יאמר שהוא שמע מאביו מצוה. להאחים לומר אליו הדברים האמורים. וזה הוא אומרו פעם ב' **לאמר** והבן: (אור החיים)

{יז} כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפָשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיִּבְרַךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו: **{יח}** וַיֵּלְכוּ גַם אַחִיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הֲנִנּוּ לְךָ לְעַבְדִּים: **{יט}** וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֵל תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:

אור החיים כי התחת אלהים וגו' פירוש אם אתם חייבים עונש על הדבר אלהים שופט ולא אקום ולא אטור. וטעם שלא מחל להם, אפשר לצד שבני נח אין הדבר תלוי במחילתם כי יחטא אדם לחבירו כמו שתאמר גזלו ומחל הנגזל אינו פטור הגזלן ממיתה, או אפילו ישראל אם גנב ישראל ומכרו אין ביד הנגנב לפוטרו לגנב ממות. ואמר עוד להם כי יש לדון להם משפט זכות: (אור החיים)

{כ} ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב:

אור החיים ואתם חשבתם וגו' אלהים חשבה לטובה. והרי זה דומה למתכוון להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים:

חולת	פרשת	ויחי:
סליק	ספר בראשית	(אור החיים)

{כא} **שביעי** ועתה אל תיראו אנכי אכלל אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם: **{כב}** וישב יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים: **{כג}** **מפטיר** וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברפי יוסף: **{כד}** ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקד ופקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב: **{כה}** וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד ופקד אלהים אתכם והעלתם את עצמותי מזה: **{כו}** וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אתו וישם בארון במצרים: